

HAFIDA EL YOUSOUFI ABOULHASSEN

**A propòsit del dret a l'educació de l'art. 27 CE
en l'estat d'alarma inconstitucional de 2019.
Aspectes del teletreball i la teleeducació derivats
de la Covid-19**

TREBALL DE FI DE GRAU

dirigit pel Dr. Antoni Carreras Casanovas

Doble Grau de Dret i Relacions Laborals

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2022

Aquest TFG s'ha desenvolupat en la modalitat de (marcar l'opció que correspongui i completar)

Treball de Recerca

El **Treball de Recerca** es presenta seguint les normes per a autors previstes en:

Revista Española de Derecho Constitucional. Guía de estilo:

<http://www.cepc.es/publicaciones/revistas/revista-espanola-de-derecho-constitucional/guia-de-estilo>

- Simulació de judici
- Dictamen/Informe
- APS

L'entitat a la que s'ha prestat servei és.....

- TFG vinculat a pràctiques

El lloc on s'han desenvolupat les pràctiques és.....

ÍNDEX

	Pàgs.
INTRODUCCIÓ	7
CAPÍTOL I.	
MARC NORMATIU	9
1. Antecedents.	9
<i>1.1. El dret a l'educació en la Declaració Universal dels Drets Humans(1948) .....</i>	<i>10</i>
<i>1.2. Convenció de la UNESCO per la lluita contra la discriminació en l'ensenyament (1960) .....</i>	<i>10</i>
<i>1.3. El Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) .....</i>	<i>10</i>
2. El dret a l'educació en el marc normatiu europeu.....	11
<i>2.1. Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals(1957) .....</i>	<i>11</i>
<i>2.2. Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (2000) .....</i>	<i>12</i>
3. El dret a l'educació contemplat en l'art 27 de la CE.....	13
<i>3.1. El dret a l'educació en el constitucionalisme històric espanyol .....</i>	<i>13</i>
<i>3.2. El dret a l'educació en la Constitució de 1978 .....</i>	<i>14</i>
CAPÍTOL II.	
RESTRICCIONS	17
1. Restricció del dret a l'educació	17
<i>1.1. Decret-Llei Real Decreto 463/2020, de 14 de març, declaració estat d'alarma. Restriccions en l'àmbit educatiu universitari.....</i>	<i>20</i>
<i>1.2. Decrets-lleis pels que es va prorrogar l'estat d'alarma.....</i>	<i>20</i>
2. Disposicions dels poders públics per pal·liar la crisi sanitària	22
<i>2.1. Mesures del Ministerio de Educación .....</i>	<i>22</i>

2.2. <i>Mesures de la Generalitat de Catalunya</i>	23
2.3.. <i>Mesures de cada universitat</i>	24
3. Jurisprudència complementària	26

CAPÍTOL III

ANUL·LACIÓ DE L'ESTAT D'ALARMA

1. Anul·lació de l'estat d'Alarma	27
<i>1.1. Anul·lació de l'estat d'Alarma per la Sentència del TC de 14/07/2021 i la sentència 27/10/2021. Alcans en l'àmbit educatiu universitari</i>	27
2.Importància de la proporcionalitat en la restricció dels drets i llibertats	28
3. Conseqüències de l'aplicació dels Decrets Llei pels que es declarava l'estat d'Alarma i la seva posterior anul·lació per les Sentències del Tribunal Constitucional. Limitació de Drets Fonamentals	31

CAPÍTOL IV

EL TELETREBALL I LA TELEEDUCACIÓ

1. El teletreball i la teleeducació	35
<i>1.1 El teletreball</i>	36
<i>1.1.1. Avantatges i inconvenients</i>	36
<i>1.1.2. Eines pel teletreball</i>	38
<i>1.2. La teleeducació</i>	39
<i>1.2.1. Característiques</i>	39
2. Normativa legal	39
<i>2.1.El dret a la protecció a la salut de la Constitució Espanyola en relació al teletreball i la teleeducació</i>	40
<i>2.2. Llei 10/2021, de 9 de juliol, del treball a distància</i>	42

2.3. <i>Acord Marc per al desenvolupament del teletreball del personal d'administració i serveis a les universitats públiques de Catalunya de 16 de juny de 2021</i>	43
3. Riscos laborals derivats	44
3.1. <i>Riscos laborals del teletreball en el professorat</i>	44
3.2. <i>Riscos laborals en l'alumnat</i>	46
3.3. <i>Riscos laborals de caràcter psicosocial</i>	46
CONCLUSIONS	49
BIBLIOGRAFIA	51

Resum

El març del 2019 es decretava l'estat d'alarma en tot el territori espanyol com a resposta pel coronavirus Covid-19. Estat que fou anul·lat per dues sentències del Tribunal Constitucional posteriors. Aquest estat d'alarma va restringir drets i llibertats fonamentals contemplats en tractats i convenis internacionals i en la pròpia Constitució espanyola. Arran d'aquestes restriccions es van suspendre totes les activitats acadèmiques universitàries i amb això drets fonamentals com el dret a l'educació, vaga.... A la vegada que s'implantava de forma generalitzada i sobtada el teletreball i la teleeducació, amb uns riscos laborals poc avaluats tant per als professors com per als alumnes.

Abstract

On March 2019, the alarm status was decreed throughout the Spanish territory in response to the Covid-19 coronavirus. This status was annulled by subsequent Constitutional Court rulings. This alarm status will restrict rights and Fundamental freedoms contemplated in international treaties and conventions and in the Spanish Constitution itself, these restrictions are going to suspend all university academic activities and both fundamental rights with the right to education, vague... At the time that Teletreball and teleeducation were implemented in a generalized and supported way, both with labor risks that were not evaluated as much by professors as by students.

PARAULES CLAU/KEYWORDS

Covid-19, Estat d'alarma. Dret a l'educació, teletreball, teleeducació, riscos laborals.

KEYWORDS

Covid-19, State of alarm. Dret a l'education, teletreball, teleeducation, labor risks.

INTRODUCCIÓ

El març del 2019 es decretava l'estat d'alarma en tot el territori espanyol com a resposta a l'avanç imparable de la pandèmia produïda pel coronavirus Covid-19. Aquest estat d'alarma va restringir drets i llibertats fonamentals contemplats en tractats i convenis internacionals i en la pròpia Constitució espanyola. Arran d'aquestes restriccions es van suspendre totes les activitats acadèmiques universitàries i amb això les possibilitats d'impartir una docència de "qualitat". A la vegada que s'implantava de forma generalitzada i sobtada el teletreball, amb uns riscos laborals poc analitzats. Amb l'anul·lació posterior d'aquestes restriccions dels drets i llibertats fonamentals per sentències del Tribunal Constitucional, s'han qüestionat les conseqüències que aquesta anul·lació de l'estat d'alarma podien comportar a nivell educatiu i del teletreball. Per aquest motiu es va creure interessant plantejar aquestes qüestions de forma jurídica per a veure les respostes i les conseqüències d'aquesta nova forma de treball a distància o virtual.

Les hipòtesis plantejades que suscità aquesta controvertida normativa d'aprovació de l'estat d'alarma i la seva posterior anul·lació per la jurisprudència del Tribunal Constitucional, ens va fer plantejar a mode d'hipòtesi una sèrie de qüestions relacionades amb la vulneració de drets i llibertats fonamentals, en especial al dret a l'educació, amb preguntes com: es va vulnerar aquest dret, quines responsabilitats i conseqüències es poden derivar. A la vegada es va suscitar unes altres hipòtesis relacionades amb el teletreball i la teleeducació i els riscos laborals associats que caldria contemplar, tant en el professorat com en l'alumnat. Aquestes hipòtesis són les que hem intentat donar resposta en aquest treball.

Per donar resposta a totes les qüestions plantejades, s'ha seguit la següent metodologia. Primer s'han analitzat i exposat la normativa vigent sobre el dret fonamental a l'educació, tant en l'àmbit europeu com nacional. Tot seguit s'han analitzat les restriccions d'aquest dret arran de la crisi sanitària de la COVID-19, les disposicions dels poders públics per apaivagar la crisi sanitària des de l'àmbit estatal fins a l'universitari, passant per l'autonòmic, per acabar analitzant la jurisprudència que tota aquesta normativa ha generat en la seva aplicació. Una vegada exposada aquesta part, s'ha incidit en l'anul·lació de l'estat d'alarma pel propi Tribunal Constitucional i les conseqüències que això ha pogut comportar, analitzant la proporcionalitat alhora de la seva interpretació. Tota aquesta normativa ha tingut un efecte directe sobre el treball en la docència, cosa que ens ha fet analitzar la implantació del teletreball i la teleeducació, tant en el professorat com en l'alumnat i, a la vegada, les mesures de seguretat laboral que s'han contemplat pels treballadors (professors) i alumnes, tot estudiant la normativa legal vigent en aquest aspecte, derivat de l'art. 43 de la Constitució espanyola.

Tot aquesta anàlisi i hipòtesi de treball s'han estructurat en quatre capítols: marc normatiu, restriccions del dret a l'educació arran del decret d'estat d'alarma, la

anul·lació de l'estat d'alarma i el teletreball i la teleeducació, amb els riscos laborals que aquesta forma de treball pot comportar. Al final hem exposat unes conclusions per donar resposta a les hipòtesis plantejades al llarg del treball, així com una bibliografia i normativa legal i jurisprudència.

L'elaboració d'aquest treball ha estat una tasca que m'ha permès conèixer de forma jurídica una situació viscuda per tots nosaltres i que ha tingut incidència en la nostra educació i en la forma de treball virtual implantat sobtadament, tant entre els professors com en els alumnes i els riscos laborals que s'han assumit en aquesta nova forma de treball. En aquesta tasca m'ha ajudat el prof. Antoni Carreras, a qui li agraeixo des d'aquí la seva dedicació i tutorització d'aquest treball.

CAPÍTOL I

MARC NORMATIU

1. Antecedents.

1.1. *El dret a l'educació en la Declaració Universal dels Drets Humans*

L'educació és un dret fonamental que té els seus antecedents en la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 (Resolució 217 A(III)) (en endavant DUDH) com un dels drets fonamentals contemplats en el seu art. 26, però també l'hem d'entendre com un instrument per aconseguir la consecució dels mateixos drets humans, tal com es desprèn del propi preàmbul quan diu que “ L'Assemblea General [de l' ONU] proclama la Declaració Universal dels Drets Humans com ideal comú pel qual tots els pobles i nacions han d'esforçar-se, amb la finalitat que tant els individus com les institucions, inspirant-se constantment amb aquesta, promoguin, mitjançant l'ensenyament i l'educació, el respecte a aquests drets i llibertats...”(DUDH. Preàmbul). Per tant, l'ensenyament i l'educació són considerats com una eina bàsica per promoure i preservar els altres drets i llibertats, cosa que situa al dret a l'educació en una posició destacada dins les llibertats i drets, no com a dret de rang superior, sinó com un dret indispensable, necessari i fonamental per aconseguir el desenvolupament dels objectius de la Declaració.

L'article 26 proclama que:

1. Toda persona tiene derecho a la educación. La educación debe ser gratuita, al menos en lo concerniente a la instrucción elemental y fundamental. La instrucción elemental será obligatoria. La instrucción técnica y profesional habrá de ser generalizada; el acceso a los estudios superiores será igual para todos, en función de los méritos respectivos.
2. La educación tendrá por objeto el pleno desarrollo de la personalidad humana y el fortalecimiento del respeto a los derechos humanos y a las libertades fundamentales; favorecerá la comprensión, la tolerancia y la amistad entre todas las naciones y todos los grupos étnicos o religiosos, y promoverá el desarrollo de las actividades de las Naciones Unidas para el mantenimiento de la paz.
3. Los padres tendrán derecho preferente a escoger el tipo de educación que habrá de darse a sus hijos.¹

La universalitat d'aquest dret entronca amb la igualtat de l'art. 1, quan diu que l'accés als estudis superiors serà igual per a tots, matisant que serà en funció dels mèrits de cadascú. No hi pot haver discriminació per cap raó ni condició social. L'educació ha passat de ser un privilegi d'uns quants per ser uns drets de tots.

---

¹ Declaración Universal de los Derechos Humanos, 10 de diciembre de 1948. Disponible en <https://ihrf.world/es/declaracion-universal-de-los-derechos-humanos/> [Data de consulta 028/12/2021].

1.2. Convenció de la UNESCO per la lluita contra la discriminació en l'ensenyament (1960)

L'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (en endavant UNESCO), materialitza els principis i la importància de l'educació en els seus propòsits fundacionals atribuint a l'educació un paper fonamental per a contribuir a la pau i a la seguretat entre les nacions:

La Organización se propone contribuir a la paz y a la seguridad estrechando, mediante la educación, la ciencia y la cultura, la colaboración entre las naciones, a fin de asegurar el respeto universal a la justicia, a la ley, a los derechos humanos y a las libertades fundamentales que sin distinción de raza, sexo, idioma o religión, la Carta de las Naciones Unidas reconoce a todos los pueblos del mundo (Constitució de la UNESCO art. 1)².

Però també fan un pas més en el concepte d'igualtat en l'educació en concretar els supòsits de discriminació i en el seu article primer diu:

“... se entiende por “discriminación” toda distinción, exclusión, limitación o preferencia, fundada en la raza, el color, el sexo, el idioma, la religión, las opiniones políticas o de cualquier otra índole, el origen nacional o social, la posición económica o el nacimiento, que tenga por finalidad o por efecto destruir o alterar la igualdad de trato en la esfera de la enseñanza...” (Convenció relativa a la lluita contra la discriminació en la esfera de l'Ensenyament, 1960, art. 1), assenyalant la posició econòmica com un dels factors que pot portar a la discriminació. Aquest tipus de discriminació és potser una de les que més es donen atesa la seva subtil presència en la desigualtat.

1.3. El Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals i el Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics.

Així com la Declaració Universal va ser un manifest per expressar fermament una voluntat universal per reconèixer drets i llibertats, el Pacte Internacionals de Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC), va ser ja un compromís dels estats per refermar, signar i ratificar aquestes voluntats de la Declaració Universal de 1948, establint mecanismes per assegurar el compliment dels drets i llibertats. En ells, el dret a l'educació es contempla en el seu article 13.1. expressant:

Els Estats part en aquest Pacte reconeixen el dret de tothom a l'educació. Acorden que l'educació s'ha d'orientar vers el ple desenvolupament de la personalitat humana i del sentit de la seva dignitat, i ha d'enfortir el respecte als drets humans i les llibertats fonamentals. També acorden que l'educació ha de capacitar tothom per participar efectivament en una societat lliure, promoure

---

² Constitució de la UNESCO, 16 de novembre de 1945. Disponible en [http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.\[Data de consulta 28/12/2021\].](http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.[Data de consulta 28/12/2021].)

la comprensió, la tolerància i la germanor entre totes les nacions, entre tots els grups racials, ètnics o religiosos, i també les activitats de les Nacions Unides en el manteniment de la pau.³

Com podem veure, s'amplia i es concreta l'objectiu de l'educació cap al desenvolupament de la personalitat i dignitat humana, refermant els drets i llibertats fonamentals. Es reconeixia a l'educació com un dels fonaments d'una societat lliure i uns elements cohesionador de la tolerància i comprensió vers tots els grups racials i religiosos, complint el fi de la pau universal promoguda per la ONU.

Pel que fa a l'educació superior diu el mateix article 13.2.c:

”Els Estats part en aquest Pacte reconeixen que amb vista a aconseguir el ple compliment d'aquest dret: L'ensenyament superior ha d'ésser igualment accessible a tothom, sobre el principi de capacitat, per tots els mitjans apropiats, i en particular per la introducció progressiva de l'ensenyament gratuït.”

2. El dret a l'educació en el marc normatiu europeu

2.1. *Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals*

El Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals (en endavant CEPDHLF), així com els seus Protocols, de 4 de novembre de 1950 i posteriors modificacions, en concret el Protocol addicional, París, 20 de març de 1952, es fa seu el dret a l'educació en l'art. 2, remarcant que “... ningú pot ser privat d'aquest dret”⁴.

Tanmateix, també reconeix que els Drets i Llibertats reconeguts pel conveni poden ser suspesos o restringits durant els estats excepcionals (Excepció, Setge)

En caso de guerra o de otro peligro público que amenace la vida de la nación, cualquier Alta Parte Contratante podrá tomar medidas que deroguen las obligaciones previstas en el presente Convenio en la estricta medida en que lo exija la situación, y a condición de que tales medidas no estén en contradicción con las restantes obligaciones que dimanen del derecho internacional (CEPDHLF art.15.1)

Però aquesta no és l'única restricció. El conveni reconeix que en determinades circumstàncies hi ha drets, també reconeguts pel propi conveni, que s'avantposant a altres en cas de conflicte de drets i llibertats en la mesura de ser aplicats amb la proporcionalitat deguda. El dret a la vida, la seguretat, la salut pública... són drets que amb la mesura adequada tenen primacia davant d'altres i així ho reconeix aquest conveni: protecció del dret a la vida (art. 2), la restricció del. Art. 5.e) dret a la llibertat i

---

³ Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals, 16 de desembre de 1966. Disponible en <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>. [Data de consulta 28/10/2021].

⁴ Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals, de 4 de novembre de 1950. Disponible en https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CAT.pdf. [Data de consulta 29/12/2021].

a la seguretat, privació de llibertat de persones contagioses pel malaltia “Si se trata de la privación de libertad, conforme a derecho, de una persona susceptible de propagar una enfermedad contagiosa...” (art. 5.e.). La restricció dels drets per seguretat nacional

1. Toda persona tiene derecho al respeto de su vida privada y familiar, de su domicilio y de su correspondencia. 2. No podrá haber injerencia de la autoridad pública en el ejercicio de este derecho sino en tanto en cuanto esta injerencia esté prevista por la ley y constituya una medida que, en una sociedad democrática, sea necesaria para la seguridad nacional, la seguridad pública, el bienestar económico del país, la defensa del orden y la prevención de las infracciones penales, la protección de la salud o de la moral, o la protección de los derechos y las libertades de los demás (art.8.2)

Altres drets com el de reunió i per extensió el de vaga també es posposen a la salut pública i a la seguretat pública (art. 11.2 i Protocol núm. 4, Estrasburg de 16 de setembre de 1963, art. 2.1. i 3. Restringit per motius de seguretat pública i protecció de la salut).

Tota vegada que el mateix conveni obra la via per restituir, si es pot, les vulneracions d'aquests drets mitjançant la interposició de demandes en defensa dels drets i llibertats

El Tribunal podrà conèixer de una demanda presentada per qualsevol persona física, organització no governamental o grup de particulars que se considere víctima de una violació per una de les Altas Partes Contratantes de los derechos reconocidos en el Convenio o sus Protocolos. Las Altas Partes Contratantes se comprometen a no poner traba alguna al ejercicio eficaz de este derecho... (arts. 34-50)

Aquesta protecció dels drets i llibertats ha tingut cobertura en l'actual Tribunal Europeu dels Drets Humans (en endavant TEDH), que en el seu Reglament de Procediment articula la forma i procediment per la presentació de demandes per retornar drets i llibertats presumptament vulnerats en els estats membres de la Unió Europea (en endavant UE) (arts. 45-47)

Aquesta restricció de drets i llibertats també la va fer seva el Tractat de Roma de 1957 de la Unió Europea, anteposant la salut pública a altres drets (art. 45 i 52 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea, Roma 25 de març de 1957)⁵.

2.2. Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (2000)

La Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, ratificada a Niça el 7 de desembre de l'any 2000, pretén reforçar la presència dels drets fonamentals en tots els països de la Unió Europea i es reafirma amb la ratificació de tots els tractats internacionals de protecció dels drets fonamentals i així ho proclama en el preàmbul d'aquesta Carta quan diu:

La Unió contribueix a preservar i fomentar aquests valors comuns dins del respecte a la diversitat de cultures i tradicions dels pobles d'Europa, com també a la identitat nacional dels Estats membres i de l'organització dels seus poders públics a escala nacional, regional i local; mira de fomentar un desenvolupament equilibrat i sostenible i garanteix la lliure circulació de persones, béns, serveis i capitals, com també la llibertat d'establiment. Per a això és necessari, dotant-los

---

⁵ Tratado de Funcionamiento de la Unión Europea, Roma, 25 de marzo de 1957. Disponible en <https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00047-00199.pdf> [Data de consulta: 19/01/2022].

d'una major presència en una Carta, reforçar la protecció dels drets fonamentals tenint en compte l'evolució de la societat, el progrés social i els avenços científics i tecnològics. La Carta reafirma, respectant les competències i missions de la Comunitat i de la Unió, com també el principi de subsidiarietat, els drets reconeguts especialment per les tradicions constitucionals i les obligacions internacionals comunes dels Estats membres, el Tractat de la Unió Europea i els Tractats comunitaris, el Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals, les Cartes Socials adoptades per la Comunitat i pel Consell d'Europa, així com per la jurisprudència del Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees i del Tribunal Europeu de Drets Humans⁶.

Tot seguit ratifica el dret a l'Educació en l'article 14.1 “ Tota persona té dret a l'educació i a l'accés a la formació professional i permanent” en uns termes similars als contemplats en els convenis i tractats internacionals, afegint la formació continuada professional.

També es fa seva la protecció de la salut en l'article 35, estenent-la a l'atenció sanitària i a una alta qualitat de la mateixa:

Tota persona té dret a la prevenció sanitària i a beneficiar-se de l'atenció sanitària en les condicions establertes per la legislació i pràctiques nacionals. Al definir-se i executar-se totes les polítiques i accions de la Unió es garantirà un alt nivell de protecció de la salut humana (CDFUE, pàgs. 65)

Però a la vegada en l'article 52.1. també supedita la salvaguarda dels drets i llibertats a l'interès general o a la necessitat de protegir dels drets i llibertats de la població”. Qualsevol limitació dels drets i llibertats reconeguts per aquesta Carta, haurà de ser establerta per llei i respectar el contingut essencial dels esmentats drets i llibertats”, per tant, el respecte al contingut fa que no es pugui alterar la seva vigència amb interpretacions restrictives per motius no contemplats per la legislació. Especificant que “sols es podran introduir limitacions, respectant el principi de proporcionalitat, quan siguin necessàries i responguin efectivament a objectius d'interès general reconeguts per la Unió o la necessitat de protecció dels drets i llibertats dels demés” (CDFUE, pàg. 88)

Per tant, la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea vol ratificar el dret a l'Educació, afegint el compromís a obtenir unes prestacions sanitàries de qualitat, però supeditat a l'interès general i a la protecció dels drets fonamentals i llibertats de la majoria de la població.

3. El dret a l'educació contemplat en l'art. 27 de la CE

3.1. El dret a l'educació en el constitucionalisme històric espanyol

Els antecedents dels drets a l'educació a Espanya no tenen unes llargues i profundes arrels històriques, el constitucionalisme espanyol no tenia aquesta preocupació. La

---

⁶ Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea. *Diario Oficial de las Comunidades Europeas* 18.12.2000 (2000/C 364/01). Niza 2000 pàgs. 19-20.. Disponible en https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_es.pdf [Data de consulta, 19/01/2022]

primera vegada que s'esmenta un contingut educacional és en la Constitució republicana de 1931⁷. L'Estat pren consciència per primera vegada que l'educació forma part de la seva responsabilitat a través d'escoles i universitats unificades, en les quals els professors seran funcionaris públics (art. 48). L'aspecte social d'aquesta constitució es fa conscient de la mancança en educació de la població i amb la finalitat d'eleva el baix nivell educatiu de la població, fent obligatòria i gratuïta l'educació en els estudis primaris (art.48)⁸.

3.2. *El dret a l'educació en la Constitució de 1978*

No serà fins a la Constitució de 1978⁹ (en endavant CE) quan es reconeixerà el dret a l'educació de forma plena i efectiva en l'article 27 "Tothom té dret a l'educació...", amb contingut reconegut en els diferents pactes i tractats internacionals, segons manifesta l'article 10.2 "Les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran d'acord amb la Declaració Universal dels Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificats per Espanya", a la vegada aquests tractats internacionals firmats i publicats entraran a formar part de l'Ordenament Jurídic espanyol (art. 96 CE) i afegeix el mateix article que "les seves disposicions [referint-se a la dels tractats internacionals] només podran ser derogades, modificades o suspeses en la forma prevista en els mateixos tractats o d'acord amb les normes generals del Dret Internacional" (art. 96.1 CE). Per tant, el dret a l'educació a més de tenir la garantia de la pròpia carta magna, té la seguretat que la seva suspensió o modificació estarà estretament vinculada a la protecció i regulació dels tractats internacionals vàlidament celebrats per Espanya i aquí s'inclouen tots els tractats que hem vist anteriorment. Fins i tot, atès que Espanya forma part de la Unió Europea, el Dret comunitari serà dret primari, per la qual cosa la Carta de Drets Humans de la Unió Europea i el CEDH, tindran primacia a l'hora de ser aplicat un dret reconegut en aquest dret comunitari. No hi ha dubte que la CE fa seus aquests postulats alhora d'interpretar el sentit del dret a l'educació i la seva garantia.

També es reconeix a l'educació el ple desenvolupament de la personalitat dins d'una societat democràtica "L'educació tindrà com a objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana en el respecte als principis democràtics de convivència i als drets i a les llibertats fonamentals" (art. 27.2 CE). Objectiu expressat en la DUDH en el seu art. 26 i en el PIDESC en el seu art. 13.1. com hem vist.

---

⁷ Constitució Republicana de 1931(Gaceta de Madrid, 10 de diciembre de 1931, núm. 344, pàgs.1578-1588. Disponible en <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1931/344/A01578-01588.pdf> [Data de consulta, 24/01/2022]

⁸ APARICIO, M.A (Coord.) (2016), Manual de Derecho Constitucional, Atelier, Barcelona, pàg. 724-725.

⁹ Constitució Espanyola, BOE núm. 311, de 29 de diciembre de 1978, páginas 29313 a 29424 Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1978-31229> [Data de consulta, 24/01/2022].

Es reconeix en l'art. 27 dues vessants, la de la llibertat d'ensenyament i la de prestació com estat social al dret a l'educació, però a la vegada es contemplen prestacions que mai havien estat estipulats en els tractats i convenis internacionals, essent en aquest aspecte innovadora i generosa pel que fa al seu al·canç. No tan sols proclama el dret a l'educació, sinó que afegeix:

3. Els poders públics garanteixen el dret que assisteix els pares per tal que els fills rebin la formació religiosa i moral que vagi d'acord amb les seves conviccions. 4. L'ensenyament bàsic és obligatori i gratuït. 5. Els poders públics garanteixen el dret de tothom a l'educació, mitjançant una programació general de l'ensenyament, amb la participació efectiva de tots els sectors afectats i la creació de centres docents. 6. Es reconeix a les persones físiques i jurídiques la llibertat de creació de centres docents, dins el respecte als principis constitucionals. 7. Els professors, els pares i, en el seu cas, els alumnes intervindran en el control i en la gestió de tots els centres sostinguts per l'Administració amb fons públics, en els termes que la llei estableixi. 8. Els poders públics inspeccionaran i homologaran el sistema educatiu per tal de garantir el compliment de les lleis. 9. Els poders públics ajudaran aquells centres docents que reuneixin els requisits que la llei estableixi. Principi de legalitat penal Treball remunerat per als reclusos Prohibició dels Tribunals d'Honor Llibertat d'ensenyament Dret a l'educació 14 10. Es reconeix l'autonomia de les Universitats, en els termes que la llei estableixi (CE, art. 27)

És clar que els dos aspectes principals són el dret a l'educació, com hem esmentat i el dret a la llibertat d'ensenyament, cosa que garanteix per una part l'educació per a tothom i per a l'altre el pluralisme educatiu.

Però també la seva aplicació esdevé una novetat en l'Ordenament Jurídic espanyol pel fet que s'estén a tots els nacionals i estrangers. Mai en el constitucionalisme espanyol s'havia estès aquest dret a l'educació a les persones que no tenien la nacionalitat ni tan sols la residència reconeguda. Si bé "Convención relativa a la Lucha contra las Discriminaciones en la Esfera de la Enseñanza 1960"¹⁰ comprometia als estats a "... Conceder, a los súbditos extranjeros residentes en su territorio, el acceso a la enseñanza en las mismas condiciones que a sus propios nacionales" (art. 3.c.), no serà fins la STC 236/2007 reconeix aquest dret independentment de la situació en què es trobi, apel·lant a la dignitat de les persones:

" La Sentencia sitúa la clave conceptual en «la dignidad de la persona ‘como fundamento del orden político y la paz social’ (art. 10.1 CE) [que] obliga a reconocer a cualquier persona, independientemente de la situación en que se encuentre, aquellos derechos o contenidos de los mismos imprescindibles para garantizarla, erigiéndose así la dignidad en un mínimo invulnerable que por imperativo constitucional se impone a todos los poderes públicos, incluido el legislador»¹¹

---

¹⁰ Convención relativa a la Lucha contra las Discriminaciones en la Esfera de la Enseñanza 1960 UNESCO, Disponible en http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [Data de consulta, 19/1/2022]

¹¹ STC 236/2007, 7 de novembre de 2007 . BOE núm. 295, de 10 de diciembre de 2007, págs. 83. Disponible en :<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-T-2007-21162> [Data de consulta, 26/01/2022].

I la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener sobre els drets i llibertats dels estrangers a Espanya, així ho desenvolupa en l'art. 9.2., fent referència fins i tot a l'educació en cicles superiors d'ensenyaments:

2. Los extranjeros mayores de dieciocho años que se hallen en España tienen derecho a la educación de acuerdo con lo establecido en la legislación educativa. En todo caso, los extranjeros residentes mayores de dieciocho años tienen el derecho a acceder a las demás etapas educativas postobligatorias, a la obtención de las titulaciones correspondientes, y al sistema público de becas en las mismas condiciones que los españoles.
3. Los poderes públicos promoverán que los extranjeros puedan recibir enseñanzas para su mejor integración social¹².

Com podem veure, si bé es proclama l'obligatorietat de l'educació bàsica i la seva gratuïtat, també es fa extensiva sobre l'ensenyament no obligatori, en la que s'inclouria l'ensenyament universitari, amb la possibilitat d'obtenir ajuts econòmics en igualtat de condicions que els espanyols, tot amb la intenció d'aconseguir una major integració d'aquests col·lectius.

Si bé es podria creure que aquest dret sols empara la gratuïtat i l'obligatorietat, la Sentència del TEDH de 23 de juliol de 1968, és més explícita ja que, el dret a l'educació implicaria la no intromissió ni l'impediment dels poders públics al seu exercici¹³.

La concreció d'aquest dret fonamental s'ha vist desenvolupada en diverses lleis orgàniques que els diferents governs han promogut en el decurs dels anys. La primera va ser la llei Orgànica 5/1980, de 19 de juliol, reguladora dels centres escolars (LOECE), que aviat va ser derogada per la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació (LOEDE), aquesta llei va ser completada per la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE), també modificada per la Llei Orgànica 10/2002, de 23 de febrer, de Qualitat de l'Educació, i al seu torn, aquesta derogada per la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOE). I finalment la Llei Orgànica 3/2022, de 29 de desembre, que modifica la llei de 2/2006¹⁴. També cal tenir en compte la Llei Orgànica 11/1983, de 25 d'agost, de reforma universitària (LRU). Com podem veure la regulació d'aquest dret ha estat prolífica i no absent de polèmica en seu parlamentària i en seu constitucional, atesa la jurisprudència del TC al respecte.

---

¹²Ley Orgànica 4/2000, de 11 de enero sobre los derechos i llibertades de los extranjeros en España, BOE» núm. 10, de 12 de enero de 2000, páginas 1139 a 1150. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2000-544> [Data de consulta, 26/01/2022].

¹³ STEDH, de 23 de juliol de 1968, relativa a determinats aspectes del règim lingüístic de l'ensenyament a Bèlgica. Demandas núms. 1474/1962, 1677/1962 y 1691/1962. Disponible en : <https://vlex.com.pe/vid/23-determinados-aspectos-regimen-belgica-365669854> [Data de consulta 26/01/2022].

¹⁴ Vegeu en línia: [Ley Orgànica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgànica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación](#). [Data de consulta 26/01/2022]

CAPÍTOL II.

RESTRICCIONS

1. Restricció del dret a l'educació.

L'amplitud i abast d'aquest del dret a l'educació, no es troba exempt a les restriccions que la pròpia Constitució contempla. Si bé l'article 55.1. de la CE diu clarament els drets que poden ser suspesos o restringits en casos d'excepcionalitat, no especifica l'article 27, però per extensió en determinats supòsits de restricció, es veu implícitament afectat com els drets reconeguts. Aquesta suspensió ve especificada pels casos de declaració "...d'estats d'excepció i setge en els termes que preveu la Constitució..."(art. 55.1 CE). Els termes que preveu la Constitució es troben indicats en el seu art. 116 "Una llei orgànica regularà els estats d'alarma, d'excepció i de setge i les competències i limitacions corresponents" (art. 116.1CE). La forma en la qual es materialitzarà també ve detallada en aquesta mateixa disposició, especificant per cadascun dels estats excepcionals. Així la declaració de l'estar d'alarma serà regulada en els següents termes:

L'estat d'alarma serà declarat pel Govern mitjançant un decret acordat en un Consell de Ministres, per un termini màxim de quinze dies; haurà de donar-ne compte al Congrés dels Diputats, que serà reunit immediatament a aquest efecte i aquest termini no podrà ser prorrogat sense l'autorització d'aquesta Cambra. El decret determinarà l'àmbit territorial al qual s'estenen els efectes de la declaració (art. 116.2.CE)

Aquestes suspensions tenen un desenvolupament en la Llei orgànica 4/1981, reguladora dels estats d'alarma, excepció i setge (en endavant LOAES)¹⁵ motivada "quan circumstàncies extraordinàries fessin impossible el manteniment de la normalitat a través dels poders ordinaris de les autoritats". Les circumstàncies extraordinàries són les d'excepció i setge. Però l'estat d'alarma no comporta cap suspensió d'aquests drets i llibertats fonamentals, però sí una possible limitació del seu exercici (ATC 7/2012, STC 83/2016)¹⁶. Aquesta darrera Sentència, deix entendre que el decret acordat pel govern, pot suspendre o modificar altres lleis d'igual rang, atès el seu "valor" de llei.

Así pues, aunque formalizada mediante decreto del Consejo de Ministros, la decisión de declarar el estado de alarma, dado su contenido normativo y efectos jurídicos, debe entenderse que queda configurada en nuestro ordenamiento como una decisión o disposición con rango o valor de ley. Y, en consecuencia, queda revestida de un valor normativo equiparable, por su contenido y efectos, al de las leyes y normas asimilables cuya aplicación puede excepcionar, suspender o modificar durante el estado de alarma. (STC 83/2016, FJ 10)

---

¹⁵ Llei orgànica 4/1981, reguladora dels estats d'alarma, excepció i setge [BOE núm. 134, de 5 de junio de 1981, pàgines 12541 a 12543](https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1981-12774). Disponible <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1981-12774> [Data de consulta 28/01/2022]

¹⁶ APARICIO, M.A (Coord.) (2016), Manual de Derecho Constitucional op. cit. Pàg 592.

Per consegüent, la declaració de l'estat d'alarma es farà quan es produeixin algunes de circumstàncies que alterin greument la normalitat, citant textualment:

- a) Catástrofes, calamidades o desgracias públicas, tales como terremotos, inundaciones, incendios urbanos y forestales o accidentes de gran magnitud.
- b) Crisis sanitarias, tales como epidemias y situaciones de contaminación graves.
- c) Paralización de servicios públicos esenciales para la comunidad, cuando no se garantice lo dispuesto en los artículos veintiocho, dos, y treinta y siete, dos, de la Constitución, concurra alguna de las demás circunstancias o situaciones contenidas en este artículo.
- d) Situaciones de desabastecimiento de productos de primera necesidad. (LOAES, art. 4.a.b.c.d.)

En aquests supòsits i si es donen les causes previstes, el Govern podrà limitar la circulació de persones i vehicles, imposant, fins i tot, “el toc de queda” i així ho detalla:

- a) Limitar la circulación o permanencia de personas o vehículos en horas y lugares determinados, o condicionarlas al cumplimiento de ciertos requisitos.
- b) Practicar requisas temporales de todo tipo de bienes e imponer prestaciones personales obligatorias.
- c) Intervenir y ocupar transitoriamente industrias, fábricas, talleres, explotaciones o locales de cualquier naturaleza, con excepción de domicilios privados, dando cuenta de ello a los Ministerios interesados.
- d) Limitar o racionar el uso de servicios o el consumo de artículos de primera necesidad.
- e) Impartir las órdenes necesarias para asegurar el abastecimiento de los mercados y el funcionamiento de los servicios de los centros de producción afectados por el apartado d) del artículo cuarto. (LOAES, art. 11..a.b.c.d.e.)

Per tant, amb la limitació de la circulació o permanència de persones en llocs i hores determinats, també limita altres drets fonamentals com el de l'educació, reunió, manifestació... atès que impedeix la lliure circulació dels ciutadans en el seu desenvolupament diari de les seves activitats laborals, educacionals o sindicals. Però, a més, l'esmentada llei, fa referència clara a situacions sanitàries com a motiu per restringir drets o llibertats fonamentals quan diu:

En los supuestos previstos en los apartados a) y b) del artículo cuarto, la Autoridad competente podrá adoptar por sí, según los casos, además de las medidas previstas en los artículos anteriores, las establecidas en las normas para la lucha contra las enfermedades infecciosas, la protección del medio ambiente, en materia de aguas y sobre incendios forestales. (LOAES, art. 12.1.)

En qualsevol cas, les mesures de suspensió de drets i llibertats és una mesura excepcional que s'adoptarà amb caràcter estrictament transitori, durant el temps mínim indispensable pel restabliment de la normalitat constitucional¹⁷.

Cal dir que la primera declaració de l'estat d'alarma es va decretar a Espanya el 2010, arran de la vaga dels controladors aeris, però les seves mesures restrictives van ser molt

---

¹⁷ APARICIO, M.A (Coord.) (2016), Manual de Derecho Constitucional, op. cit., pàg.595.

concretes i no van afectar altres drets que els pròpiament necessaris per retornar el correcte funcionament mínim als serveis afectats i a les llibertats de circulació dels milers de passatgers que van quedar atrapats en els aeroports¹⁸.

1.1. Decret-Llei Real Decreto 463/2020, de 14 de març, declaració estat d'alarma. Restriccions en l'àmbit educatiu universitari.

L'11 de març de 2020 l'OMS (Organització Mundial de la Salut) reconeixia que la malaltia de la COVID-19 com una pandèmia a nivell mundial i la seva expansió en la majoria dels països feia que els governs adoptessin mesures per pal·liar el seu imparable avanç.

Pel març de 2020, el Govern espanyol prenia mesures davant l'elevat índex de contagi i mortalitat produït pel coronavirus¹⁹. El Govern decretava per segona vegada en la democràcia un estat d'alarma que afectava a tot el territori nacional i amb contundents restriccions en tots els ordres.

Reunit el Consell de Ministres el 14 de març, el Govern acordà prendre mesures extraordinàries amb la publicació del Real Decreto 463/2020, de 14 de març, pel que es declarava l'estat d'alarma per gestionar la situació de crisi sanitària ocasionada per la COVID-19²⁰. El fonament jurídic que habilitava al Govern era l'art. 116.2 de la CE i la Llei Orgànica 4/1981, art. 4.b., tal com justifica el preàmbul de l'esmentat RD:

“El artículo cuarto, apartado b), de la Ley Orgánica 4/1981, de 1 de junio, de los estados de alarma, excepción y sitio, habilita al Gobierno para, en el ejercicio de las facultades que le atribuye el artículo 116.2 de la Constitución, declarar el estado de alarma, en todo o parte del territorio nacional, cuando se produzcan crisis sanitarias que supongan alteraciones graves de la normalidad.”(RD 463/2020, preàmbul, art. 1.)

Tot seguit el Govern justifica la mesura com a excepcional i indispensable, afegint dient que no suposa la suspensió de cap dret fonamental:

“Para hacer frente a esta situación, grave y excepcional, es indispensable proceder a la declaración del estado de alarma.

Las medidas que se contienen en el presente real decreto son las imprescindibles para hacer frente a la situación, resultan proporcionadas a la extrema gravedad de la misma y no suponen la

---

¹⁸ Real Decreto 1673/2010, de 4 de diciembre, por el que se declara el estado de alarma para la normalización del servicio público esencial del transporte aéreo. BOE núm. 295, de 4 de diciembre de 2010, páginas 101222 a 101223. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2010-18683> [Data de consulta 28/01/2022].

¹⁹ Referent al COVID-19, vegeu, entre altres, el següent enllaç governamental <https://www.lamoncloa.gob.es/covid-19/Paginas/informacion-basica.aspx>

²⁰ Real Decreto 463/2020, de 14 de març, pel que es declarava l'estat d'alarma per gestionar la situació de crisi sanitària ocasionada per la COVID-19 (BOE núm. 67, de 14 de marzo de 2020, páginas 25390 a 25400) Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2020-3692> [Data de consulta 31/01/2022].

suspensión de ningún derecho fundamental, tal y como prevé el artículo 55 de la Constitución”. (RD 463/2020, preàmbul).

El seu àmbit d'actuació era tot el territori espanyol, la seva durada 15 dies prorrogables i l'autoritat competent el propi Govern espanyol. L'art. 7 limita la llibertat de circulació de les persones sols en els casos que allí s'especifica, cosa que “de facto”, suspèn molts drets i llibertats, atès que implícitament els està limitant fins a l'extrem de la seva prohibició si no està degudament justificats (exem. necessitat d'un certificat d'Autoresponsabilitat en el cas de la Comunitat Autònoma de Catalunya).

Aquesta suspensió queda manifesta en l'àmbit de l'educació, quan en el seu art. 9 diu les mesures de contenció en l'educació i formació:

“Se suspende la actividad educativa presencial en todos los centros y etapas, ciclos, grados, cursos y niveles de enseñanza contemplados en el artículo 3 de la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, incluida la enseñanza universitaria, así como cualesquiera otras actividades educativas o de formación impartidas en otros centros públicos o privados.

Durante el período de suspensión se mantendrán las actividades educativas a través de las modalidades a distancia y «on line», siempre que resulte posible.”(RD 463/2020, art. 9.1.2.).

Per tant, a partir del 14 de març de 2020 va quedar suspès el dret a l'educació inclòs la universitària. Fins t i tot, l'àmbit de la investigació també es veia restringit en l'art 110 quan deia que “suspender la apertura al público de los museos, archivos, bibliotecas, monumentos, ...”. (RD 463/2020, art. 10.3.).

1.2..Decrets-lleis pels que es va prorrogar l'estat d'alarma.

Una vegada conclòs els primers quinze dies de l'estat d'alarma i atesos els índexs de propagació i gravetat de la pandèmia, el Govern prorrogà l'estat d'alarma amb posteriors reals decrets:

- a) Real Decreto 476/2020, de 27 de marzo por el que se prorroga el estado de alarma declarado por el Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo (BOE núm. 86, de 28 de marzo de 2020, páginas 27560 a 27561). Art. 1 pròrroga de l'estat d'alarma.
- b) Real Decreto 487/2020, de 10 de abril por el que se prorroga el estado de alarma declarado por el Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo (BOE núm. 101, de 11 de abril de 2020, páginas 28858 a 28861). Art. Pròrroga de l'estat d'alarma fins el 26 d'abril.
- c) Real Decreto 492/2020, de 24 de abril, por el que se prorroga el estado de alarma declarado por el Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo, por el que se declara el estado de alarma para la gestión de la situación de crisis sanitaria ocasionada por el COVID-19 (BOE núm. 115, de 25 de abril de 2020, páginas 30287 a 30294). Art. 1 pròrroga fins el 10 de maig.

d) Real Decreto 514/2020, de 8 de mayo, por el que se prorroga el estado de alarma declarado por el Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo, por el que se declara el estado de alarma para la gestión de la situación de crisis sanitaria ocasionada por el COVID-19 (BOE núm. 129, de 9 de mayo de 2020, páginas 31952 a 31960). Art. 1. Pròrroga de l'estat d'alarma fins el 24 de maig.

e) Real Decreto 537/2020, de 22 de mayo, por el que se prorroga el estado de alarma declarado por el Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo, por el que se declara el estado de alarma para la gestión de la situación de crisis sanitaria ocasionada por el COVID-19 (BOE núm. 145, de 23 de mayo de 2020, páginas 34001 a 34011). Art. 1 pròrroga fins el 7 de juny.

f) Real Decreto 555/2020, de 5 de junio, por el que se prorroga el estado de alarma declarado por el Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo, por el que se declara el estado de alarma para la gestión de la situación de crisis sanitaria ocasionada por el COVID-19 (BOE núm. 159, de 6 de junio de 2020, páginas 38027 a 38036). Art. 1., Pròrroga de l'estat d'alarma fins el 21 de juny.

g) Real Decreto 926/2020, de 25 de octubre, por el que se declara el estado de alarma para contener la propagación de infecciones causadas por la segunda ola del SARSCoV-2 (BOE núm. 282, de 25 de octubre de 2020, páginas 91912 a 91919). Art. 2. 2. i 3. Atorgaven competència delegada a la Generalitat per dictar, per delegació del Govern de la nació, ordres, resolucions i disposicions per aplicar allò que estava previst en els arts. 5 i 11. Art. 7.1., limitació de la permanència de més de 6 persones en espais públics o privats. Art. 7.3. restricció de les manifestacions en lloc públics realitzades en l'exercici del dret fonamental recollit en art. 21 de la ce. Duració de 15 dies i extensible a 6 mesos.

j) Real Decreto 956/2020, de 3 de noviembre, por el que se prorroga el estado de alarma declarado por el Real Decreto 926/2020, de 25 de octubre, por el que se declara el estado de alarma para contener la propagación de infecciones causadas por el SARS-CoV-2 (BOE núm. 291, de 4 de noviembre de 2020, páginas 95841 a 95845). Art. 2 pròrroga de l'estat d'alarma des de les 00:00hores del dia 9 de novembre de 2020 fins les 00:00 hores del dia 9 de maig de 2021.

Amb aquestes mesures, el curs acadèmic 2019-20 es veia greument afectat amb la suspensió de classes i les activitats avaluatives, esdevenint un curs on la virtualitat es va imposar sense una transició d'adaptació tecnològica ni metodològica.

2. Disposicions dels poders públics per pal·liar la crisi sanitària

2.1. Mesures del Ministerio de Educación

Les mesures preses pels poders públics es van emparar en diferents disposicions ajustades a Dret per les quals, davant de determinats drets fonamentals, preval el dret a la vida i el dret a la salut pública. Aquests drets són avantposats a altres drets, fins i tot reconeguts ja en l'esmentat Conveni Europeu per la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals (art. 2 protecció del dret a la vida, art. 15 derogació de drets i llibertats en estats d'excepció i el Protocol adicional núm. 4 d'Estrasburg de 16 de setembre de 1963, art. 2.1. i 3. Restringit per motius de seguretat pública i protecció de la salut). Així mateix, la constitució espanyola també contempla com un dels primers drets fonamentals el dret a la vida en el seu art. 15 i el dret a la salut en l'art. 43.1 i 2.

Amb anterioritat al RD 463/2020, la Ley Orgánica 3/1986, de 14 de abril, “de Medidas Especiales en Materia de Salud Pública”²¹, en el seu art. 1 va preveure que, “per tal de protegir la salut pública i prevenir la seva pèrdua o deteriorament, les autoritats sanitàries de les diferents administracions públiques poden, dins l'àmbit de les seves competències, adoptar les mesures previstes en la mateixa Llei quan així ho exigeixin raons sanitàries d'urgència o necessitat”. També, en l'art. 3 de la mateixa LO 3/1986, es va

...habilitar l'autoritat sanitària, per al control de les malalties transmissibles, no només a realitzar les accions preventives generals, sinó també a adoptar les mesures oportunes per al control dels malalts, de les persones que estiguin o hagin estat en contacte amb ells i el seu entorn immediat, així com les que es considerin necessàries en cas de risc de caràcter transmissible .

Aquesta normativa emparava les mesures del Govern i omplia els vuits o concretava les disposicions del RD463/2020.

Posteriorment, el Govern central dictava unes “Recomendaciones de 10 de junio de 2020 del Ministerio de Universidades a la comunidad universitaria para adaptar el curso universitario 2020-2021 a una presencialidad adaptada y medidas de actuación de las universidades ante casos de covid-19”, sobre plans de contingència del professorat i alumnat, al que s'adaptaran totes les universitats espanyoles a través de les resolucions del rectorat ²².

---

²¹ Ley Orgánica 3/1986, de 14 de abril, “de Medidas Especiales en Materia de Salud Pública” BOE, núm. 102, de 29 de abril de 1986, páginas 15207 a 15207. Disponible <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1986-10498> [Data de consulta 30/01/2022].

²² Disponible en <https://www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/ccayes/alertasActual/nCov/documentos/Medidas centros universitarios Curso 2020 2021 31.08.20.pdf> [Data de consulta 30/01/2022]. Vegeu també AZPITARTE, M. (2021). Coronavirus y derecho constitucional. Crónica política y legislativa del año 2020. *Revista española de derecho constitucional*, ISSN 0211-5743, Año nº 41, Nº 121, págs. 105-138. Disponible en:

2.2. *Mesures de la Generalitat de Catalunya*

Al seu torn, els governs de les comunitats autònomes, seguint les atribucions competencials que el Govern de l'estat central atorgava, van dictar una sèrie de normativa autonòmica per tal de disposar el necessari per controlar la pandèmia en cadascun dels seus territoris i ratificar les mesures de restriccions dels drets i llibertats en base al dret a la vida, seguretat pública i interès general per raó de la pandèmia.

El Govern de la Generalitat va buscar la cobertura legal corresponent per poder prendre les mesures adients. I així va prendre resolucions a l'emparament de:

- a) Llei 13/2008, del 5 de novembre, de la presidència de la Generalitat i del Govern, habilitava al Govern per dictar disposicions legislatives provisionals sota la forma de decret llei en situacions el caràcter extraordinari i excepcional derivada de la situació sanitària que requereix adoptar mesures de manera urgent. (DOGC núm. núm. 5256, del 12 de novembre de 2008.)²³.
- b) També la Llei 18/2009, del 22 d'octubre, de salut pública, en el seu article 55 es referia a la Intervenció administrativa en protecció de la salut i prevenció de la malaltia (DOGC, núm. 5495, del 30 d'octubre de 2009)²⁴.
- c) El Decret Llei 27/2020, de 13 de juliol, de modificació de la Llei 18/2009, de 22 d'octubre, de salut pública, i d'adopció de mesures urgents per fer front al risc de brots de la COVID-19, en el seu article únic, modifica la Llei 18/2009, de 22 d'octubre, de salut pública, en el sentit que s'afegeix una lletra k) a l'article 55 amb el següent tenor: k) En situacions de pandèmia o epidèmia declarades per les autoritats competents, les autoritats sanitàries podran adoptar mesures de limitació a l'activitat, el desplaçament de les persones i la prestació de serveis en determinats àmbits territorials previstes en l'annex 3, d'acord amb el que disposa l'article 55 bis. (DOGC núm. 8176 - 14.7.2020, pàgs. 1-8)²⁵.
- d) La Resolució SLT /719/2020, de 12 de març, per la qual s'adopten mesures addicionals per a la prevenció i el control de la infecció pel SARS-CoV-2. (DOGC núm. 8083A, de 12 de març de 2020, pàg.2), s'acorda en la seva disposició 1.b), la suspensió de l'activitat lectiva-presencial de les

---

file:///C:/Users/39645237-E/Downloads/Dialnet-CoronavirusYDerechoConstitucionalCronicaPoliticaYL-7890581.pdf [Data de consulta 01/02/2022]

²³ Vegeu en línia <https://www.parlament.cat/document/cataleg/48023.pdf> [Data de consulta 30/01/2022].

²⁴ Disponible <https://www.parlament.cat/document/cataleg/47989.pdf> [Data de consulta 30/01/2022].

²⁵ Disponible en <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8176/1804571.pdf> [Data de consulta 30/01/2022].

universitats del sistema universitari de Catalunya (DOGC núm. 8083A, de 12 de març de 2020, pàg.2)²⁶.

- e) Uns mesos després es restringeix la mobilitat nocturna amb la Resolució SLT/2620/2020, de 25 d'octubre, per la qual s'adopten mesures de salut pública, de restricció de la mobilitat nocturna, per a la contenció del brot epidèmic de la pandèmia de COVID-19 al territori de Catalunya 8. Resol. 1. Prohibició dels desplaçaments des de les 22:00h fins les 6:00h, excloent el retorn al domicili des de centres educatius i de les activitats culturals i espectacles públics que s'esmenten a l'apartat 2 (DOGC núm. 8254, 25.10, 2020, pàg. 2)²⁷.
- f) Pel desembre el Govern permet amb justificació l'assistència a centres universitaris, malgrat que la docència segueix sent virtual. La Resolució SLT/3268/2020, de 12 de desembre, per la qual es prorroguen i es modifiquen les mesures en matèria de salut pública per a la contenció del brot epidèmic de la pandèmia de COVID-19 al territori de Catalunya, resol. 2 limitació d'entrada i sortida de persones. 1. Queda restringida l'entrada i sortida de persones del territori de Catalunya, excepte per a aquells desplaçaments, adequadament justificats, que es produeixin per algun dels motius següents: c) Assistència a centres universitaris, docents i educatius. 15 Activitats docents universitàries En l'àmbit de les universitats catalanes, tota la docència ha de ser virtual i només es mantenen com a excepció les pràctiques i les avaluacions, en què s'han d'extremar les mesures de protecció (DOGC, núm. 8293 - 12.12.2020, pàgs. 3 i 9)²⁸.
- g) Posteriorment, arran de la vacunació massiva i millora dels contagis, el Govern de la Generalitat publica la Resolució SLT /1392/2021, de 7 de maig, per la que es prorroguen i es modifiquen les mesures en matèria de salut pública per a la contenció del brot epidèmic de la pandèmia del COVID-19 en el territori de Catalunya, resol en el punt 13, activitats docents universitàries. Les pràctiques i les avaluacions podran seguir sent presencials. En el desenvolupament de les activitats teòriques presencials es podrà considerar l'augment de la presencialitat simultània restringida fins a un màxim del 30% de l'alumnat de cada universitat (DOGC, núm. m. 8405 - 8.5.2021, pàg. 10)²⁹.

2.3. *Mesures universitàries.*

El dia 15 de març, un dia després de la declaració de l'estat d'alarma pel RD 463/2020, la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona (en endavant URV) va suspendre totes les

---

²⁶ Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=870552> [Data de consulta 30/01/2022].

²⁷ Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=884771> [Data de consulta 30/01/2022].

²⁸ Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=888791> [Data de consulta 30/01/2022].

²⁹ Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=900211> [Data de consulta 30/01/2022].

classes presencials i tancament dels centres educatius seguint el Protocol intern d'actuació davant l'activació de l'alerta sanitària per coronavirus COVID-19 (Resolució de la rectora de la universitat (URV), de 15 de març de 2020)³⁰.

Davant de l'evolució de la pandèmia, el 3 d'abril de 2020 el rectorat va emetre un comunicat en que es prenen mesures per tal que els sistemes d'avaluació pel curs 2019-20 serien virtuals, prorrogant el tancament de les actes fins al 16 de juliol i el 7 de setembre respectivament (Comunicat de la rectora de la URV, de 3 d'abril, sobre les mesures d'avaluació del curs 2019-20)³¹.

Tot seguit, el 28 de maig de 2020 es dictava una nova resolució per regular i adaptar les Pràctiques Externes Curriculars i Extracurriculars a la nova situació pandèmica (Resolució de la rectora de la Universitat Rovira i Virgili, de 28 de maig)³².

En funció de l'evolució de la pandèmia, el govern de l'Estat va publicar, com hem vist, diferents reials decrets, ordres ministerials i altres normes per flexibilitzar les mesures adoptades durant la pandèmia fins a arribar a un pla per a la transició cap a la normalitat, en el qual, a partir del 22 de juny de 2020, les Comunitats Autònomes recuperaven competències que havien estat limitades per l'estat d'alarma. Tenint en compte que fins aleshores la Generalitat no havia publicat cap regulació sobre les activitats acadèmiques presencials a les universitats, únicament es disposava del document "Recomendaciones del Ministerio de Universidades a la comunidad universitaria para adaptar el curso universitario 2020-2021 a una presencialidad adaptada". És per això que les universitats, a l'empara de l'autonomia universitària reconeguda en l'article 27.10. de la CE, van regular i establir les condicions en què s'havia de desenvolupar l'activitat un cop finalitzat l'estat d'alarma, acordant l'obertura de centres i instal·lacions i represa d'activitats avaluatives presencials i pràctiques externes a partir del 22 de juny de 2020 (Modificació de la Resolució de 18 de juny)³³.

En data 30 de juny de 2020 el rectorat dictà una nova resolució en la qual tots els ensenyaments dels diferents cicles (grau, màster i doctorat, així com la formació continuada i els ensenyaments conduents a títols no oficials) s'impartirien en la modalitat de docència presencial adaptada (mixta o híbrida —és a dir, que combini

---

³⁰ Disponible en

<https://www.urv.cat/media/upload/arxius/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-rectora-coronavirus.pdf> [Data de consulta 01/02/2022].

³¹ Disponible en

<https://www.urv.cat/media/upload/arxius/gabinet-comunicacio/coronavirus/comunicat-rectora-avaluacio-curs.pdf> [Data de consulta 01/02/2022].

³² Disponible en

<https://www.urv.cat/media/upload/arxius/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-rectora-practiques-empreses.pdf> [Data de consulta 01/02/2022].

³³ Disponible en

<https://www.urv.cat/media/upload/arxius/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-represa-activitats-presencials.pdf> [Data de consulta 02/02/2022].

presencialitat i virtualització), atesa la declaració del curs acadèmic com a excepcional (Resolució de 30 de juny)³⁴.

3. Jurisprudència complementària

Hem vist amb sorpresa com determinades resolucions normatives han estat avalades o autoritzades pels Tribunals Superiors de Justícia, cosa que no correspon “estrictu sensu” al poder judicial. “Jutges i Tribunals tenen atribuït el poder de jutjar i de fer executar allò jutjat, però, en cap cas, de co-normar o co-reglamentar “és a dir, de participar de manera decisiva en la generació de disposicions generals i abstractes”³⁵.

La Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la Jurisdicción Contencioso-Administrativa, después de ser reformada per la “Ley 3/2020, de 18 de septiembre, de medidas procesales y organizativas para hacer frente al Covid-19 en el ámbito de la Administración de Justicia”³⁶, les mesures sanitàries de caràcter general i que limiten els drets fonamentals, cal que siguin ratificades o autoritzades per les sales del Contenciós Administratiu dels Tribunals Superior de Justícia, en base a l’art. 117.4 de la CE. Tota vegada que la pròpia Llei de la Jurisdicció Contenciós-Administratiu, en els art. 10.8 i 11.1, així ho contempla. Per aquest motiu la Generalitat de Catalunya va tenir que demanar autorització a l’esmentat tribunal alhora de ratificat i aplicar les mesures, moltes de les quals van ser admeses (Procedimiento de autorización judicial de medidas COVID-19 número 572/21. Solicitante: Generalitat de Catalunya Interlocutòria)³⁷. Així ho veiem també en l’Aval de Resolució SLT/1392/2021 de 7 de maig, per la Interlocutòria del TSJC de data 7 de maig de 2021, per la sol·licitud d’autorització presentada per la Generalitat de Catalunya en Recurso SALA TSJ 1595/2021 - Recurso ordinario núm.: 195/2021)³⁸.

---

³⁴ Disponible en

<https://www.urv.cat/media/upload/arxius/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-docencia-curs-20-21.pdf> [Data de consulta 01/02/2022].

³⁵ Vegeu ÁLVAREZ, V. (2021), Normativa habilitante para dictar medidas sanitarias generales limitativas de derechos fundamentales a la jurisprudencia del Tribunal Supremo. Foro de Investigación en Ciencias Sociales y Jurídicas.(CSYJ). Disponible en

<https://forocsyj.com/2021/06/08/la-normativa-habilitante-para-dictar-medidas-sanitarias-generales-limitativas-de-derechos-fundamentales-en-la-jurisprudencia-del-tribunal-supremo/> [Data de consulta 01/02/2022].

³⁶Ley 3/2020, de 18 de septiembre, de medidas procesales y organizativas para hacer frente al Covid-19 en el ámbito de la Administración de Justicia. (BOE» núm. 250, de 19 de septiembre de 2020, páginas 79102 a 79126)<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2020-10923>

³⁷ Disponible en

<file:///C:/Users/Antoni/Downloads/20211223%20El%20TSJCat%20que%20ratifica%20les%20mesures%20de%20protecci%C3%B3%20de%20COVID19%20sol%C2%B7licitades%20pel%20Govern.pdf> [Data de consulta 01/02/2022].

³⁸ Disponible en

[file:///C:/Users/Antoni/Downloads/TSJ%20Catalu%C3%B1a%20Contencioso%207%20mayo%202021%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Antoni/Downloads/TSJ%20Catalu%C3%B1a%20Contencioso%207%20mayo%202021%20(1).pdf) [Data de consulta 01/02/2022]. Vegeu tam,bé al respecte ÁLVAREZ, V. (2021). *Ibidem*.

CAPÍTOL III

ANUL·LACIÓ DE L'ESTAT D'ALARMA

1. Anul·lació de l'estat d'Alarma.

1.1. Anul·lació de l'estat d'Alarma per la Sentència del TC de 14/07/2021 i la sentència 27/10/2021. Alcans en l'àmbit educatiu universitari.

El 28 d'abril de 2020, un grup parlamentari va presentar davant del Tribunal Constitucional un recurs d'inconstitucionalitat contra el Real Decreto 463/2020 pel que es decretava l'estat d'alarma contra les disposicions contemplades en el seus articles 7, 9, 10 i 11, així com les seves corresponents pròrrogues. El grup polític considerarà que l'article 7 del Real Decreto és inconstitucional per vulnerar els articles 55.1 i 116 de la CE i la Llei Orgànica 4/1981 en relació als drets fonamentals dels articles 19, 17, 21 i 25 de la CE. L'article 7 per vulnerar els mateixos articles de la CE i l'art. 25 de la Llei Orgànica 4/1981; l'article 10 per vulnerar igualment els mateixos articles de la CE i els articles 35 i 38 de la Llei orgànica 4/1981³⁹.

La sentència 148/2021, de 14 de juliol d'aquest recurs d'inconstitucionalitat va estimar parcialment les pretensions dels recurrents, declarant inconstitucionals i nul·les disposicions i preceptes amb l'alcans indicat en el fonament jurídic 2, lletra d), i amb els efectes indicats en els apartats a), b) y c) del fonament jurídic 11: a). Els apartats 1, 3 y 5 de l'article 7. b). Els termes «modificar, ampliar o» de l'apartat 6 de l'article 10, en la redacció resultant de l'article únic, apartat 2, del Real Decreto 465/2020, de 17 de marzo⁴⁰.

Per tant, van ser els mateixos poders públics els qui, amb aplicació d'un estat d'alarma decretat pel Real Decreto 463/2020, de 14 de març i les seves successives pròrrogues, van limitar la circulació de les persones (art. 7) i van establir dràstiques mesures de contenció en l'àmbit educatiu (art. 9.1.2), suspentent l'obertura de biblioteques, arxius, museus, etc. (art. 10.3). Restriccions decretades per gestionar la crisi sanitària ocasionada de la COVID-19 durant un període de 15 dies que es va prorrogar durant tot el curs acadèmic que restava de l'any 2020. Certament, el Govern de l'Estat tenia la potestat atribuïda per l'art. 116.2 de la CE per declarar un estat d'alarma, però les mesures restrictives van ultrapassar les seves competències atès que aquestes mesures eren més pròpies d'un estat d'excepció o setge (art. 55.1 de la CE) que d'un d'alarma, tal com disposa la sentència que declara inconstitucional les mesures restrictives d'aquests drets fonamentals. Per tant, la restricció del dret a l'educació fou

---

³⁹ Vegeu Sentència del TC 148/2021, de 14 de juliol de 2021, del Recurs d'inconstitucionalitat. Disponible en https://www.tribunalconstitucional.es/NotasDePrensaDocumentos/NP_2021_074/2020-2054STC.pdf [Data de consulta 03/02/2022].

⁴⁰ Sentència TC 148/2021, pàgs. 7 i 8.

inconstitucional, vulnerant en aquest sentit l'art. 27 de la CE. per haver estat mal aplicat un dels estats excepcionals de restricció de drets fonamentals pel govern de l'Estat.

Posteriorment, el mateix grup parlamentari va presentar el 6 de novembre de 2020 un segon recurs d'inconstitucionalitat contra els arts. 2 (apartats 2 i 3), 5, 6, 7, 8, 9, 10 i 14 del Real Decreto 926/2020, de 25 de octubre, pel que es declarava l'estat d'alarma per a contenir la propagació d'infeccions causades pel SARS-CoV-2; contra els apartats 2, 4 y 5 de la Resolución de 29 de octubre de 2020, del Congreso de los Diputados, per la que s'ordena la publicació de l'acord de pròrroga de l'estat d'alarma; i contra l'article 2, la disposició transitòria única i la disposició final primera (apartats un, dos i tres) del Real Decreto 956/2020, de 3 de noviembre, pels que es prorrogà l'estat d'alarma declarat pel Real Decreto 926/2020.⁴¹

La sentència va estimar parcialment les pretensions dels recurrents, declarant nuls determinats articles del Real Decret 926/2020, de 25 d'octubre, l'acord del Ple del Congrés autoritzant la pròrroga i el Real Decreto 956/2020, de 3 de novembre, pel que es prorrogava l'estat d'alarma⁴².

En conseqüència, el Tribunal Constitucional va declarar inconstitucional les declaracions d'estat d'alarma, atès que les restriccions dels drets i llibertats fonamentals disposades en aquests Reals Decrets eren més pròpies d'un estat d'excepció i setge que no d'un estat d'alarma.

Tot això obra la porta a unes conseqüències derivades d'una mala aplicació i una consegüent suspensió de drets fonamentals que poden derivar cap a unes responsabilitats de l'Administració.

2.Importància de la proporcionalitat en la restricció dels drets i llibertats

Malgrat que la suspensió i limitació dels drets fonamentals està plenament justificada en la CE, no deix de ser una mesura excepcional, transitori i durant el temps mínim indispensable, però també caldrà que es faci de forma proporcionada a les circumstàncies, i serà il·legítima si es fa de forma desproporcionada. La proporcionalitat és una condició indispensable per la validesa de l'aplicació de la disposició o fet. La finalitat de la proporcionalitat és superar la crisi per retornar a la normalitat el més aviat possible⁴³.

En aquest cas de la suspensió dels drets i llibertats per l'estat d'alarma és important destacar el concepte de proporcionalitat davant de la salvaguarda de la vida i salut pública. És molt clarificador el vot particular emès pel magistrat Antonio Xiol Ríos en

---

⁴¹ Vegeu Sentència del TC 183/2021, de 27 d'octubre [Disponible] <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/26843> [Data de consulta 03/02/2022].

⁴² Vegeu Fallo de la Sentència TC 183/2020, de 27 d'octubre [Disponible] <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/26843> [Data de consulta 03/02/2022].

⁴³ *Confero* APARICIO, M.A (Coord.) (2016), op.cit., pàg. 595.

la sentència 183/2021 del TC de 27 d'octubre, en el seu punt 12.b)⁴⁴, en el que expressa els principis de proporcionalitat. I més tenint en compte que els avenços científics en el coneixement del coronavirus eren escassos quan es van prendre les mesures de limitació dels drets fonamentals i els efectes constatats molt elevats en vides humanes, cosa que la proporcionalitat en favor de la vida i la salut pública en detriment d'altres drets fonamentals, podia estar plenament justificada. Són molt clarificadors els seus raonaments:

b) Aplicación del principio de proporcionalidad. 14. Llamé la atención en la deliberación (sin obtener éxito) sobre las escasas referencias que, al examinar la proporcionalidad de las medidas previstas en el real decreto declarativo del segundo estado de alarma de ámbito nacional, se hacen en la opinión mayoritaria a la importancia del derecho a la vida y del derecho a la salud cuya protección es el objetivo fundamental de las medidas adoptadas para combatir la pandemia.

A mi juicio, desde el punto de vista de la proporcionalidad de las restricciones de los derechos afectados, la cuestión principal que se plantea es la de una contraposición entre el derecho a la vida y a la salud con el derecho a la libre circulación y con otros derechos fundamentales e intereses constitucionales que pueden resultar afectados (derecho a la libertad de residencia, derecho a la libertad de reunión y manifestación, derecho a la intimidad, derecho a la libertad religiosa, derecho a la libre empresa y otros).

15. Los derechos fundamentales operan como principios, es decir, como normas categóricas (Von Wright) o mandatos de optimización (Alexy). En consecuencia, como acepta la opinión mayoritaria, la tensión o contraposición entre ellos no puede resolverse mediante técnicas formales de subsunción, sino mediante un método pragmático de valoración de la proporcionalidad para sopesar la licitud del sacrificio de uno de ellos.

16. La ley de la proporcionalidad aceptada por la opinión mayoritaria tiene tres pasos. Respecto del primero de ellos, la legitimidad del fin, no parecen existir dudas acerca de que el fin de proteger el derecho a la vida es legítimo. Sin embargo, la opinión mayoritaria en que se funda la sentencia, cuando trata de la medida de restricción nocturna de la circulación, fija como la finalidad susceptible de ser sometida al test de la proporcionalidad la necesidad de reducir sustancialmente la movilidad del virus evitando el aumento de la incidencia de la pandemia como consecuencia de la movilidad de la población de uno a otros lugares [FJ 5 B) g) (i)]. Tan escasa es la referencia a los derechos a la vida y a la salud en la opinión mayoritaria en la que sustenta la sentencia, que —salvo error u omisión—, al desarrollar la aplicación del test de la proporcionalidad (aparte de la mención que luego se valorará) solo se hace la mención específica de estos derechos cuando se valora la medida consistente en la limitación de la permanencia de grupos de personas en espacios públicos y privados impuesta por el artículo 7 del Real Decreto 926/2020.

17. Respecto del segundo paso, la necesidad del sacrificio o restricción de un derecho frente a la posibilidad de aplicar otros medios para conseguir el mismo fin, la opinión mayoritaria en que sustenta la sentencia una vez más omite la referencia del derecho a la vida [por ejemplo, al referirse a la restricción nocturna de la movilidad: FJ 5 B) g) (ii)], pues solo se alude, sustancialmente, a la necesidad de evitar la evolución de la pandemia.

A mi juicio, sin embargo, para aplicar este segundo paso es necesario valorar si existen otros medios para proteger el derecho a la vida y a la salud evitando la dispersión del SARS-CoV-2

---

⁴⁴ Vegeu vot particular del magistrat Antonio Xiol Ríos en la Sentència del TC 183/2021, de 27 d'octubre Disponible en <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/26843> [Data de consulta 03/02/2022].

con consecuencias fatales para el derecho a la vida y a la salud sin necesidad de restringir, de modo relevante, el derecho a la libre circulación y los demás derechos afectados.

Para formular una conclusión es necesario destacar el papel concluyente que se reconoce en nuestra sociedad a la ciencia en tanto no se demuestra la falsabilidad de las teorías comúnmente aceptadas (Popper). Según las investigaciones científicas, para salvar vidas en una situación de pandemia producida por la dispersión de un virus de las características del SARS-CoV-2 en tanto no se consigue la inmunidad de grupo es necesario evitar los contagios por el procedimiento de mantener la tasa básica de dispersión del virus en un nivel bajo; y, en una situación de dispersión descontrolada, figura como esencial la reducción de la movilidad e incluso el confinamiento de la población. Habida cuenta de las circunstancias contempladas por el Gobierno en el real decreto declarativo el estado de alarma, podemos afirmar que sí se cumple el segundo paso relativo a la necesidad del sacrificio o restricción del derecho a la libre circulación y demás derechos afectados con él relacionados en aras de la protección del derecho a la vida. Obviamente, la aceptación de alguna de las opiniones sin base científica difundidas incluso por relevantes personajes públicos conduciría a la conclusión contraria.

Hay que tener en cuenta también otros factores que, en un contexto valorativo y no solo circunstancial, podrían conducir a una conclusión contraria, como la idea del sacrificio éticamente necesario para evitar males mayores (Philippa Foot) y el análisis de las consecuencias que comporta restringir la expansión del virus desde el punto de vista económico, en la medida en que pueden repercutir sobre otros derechos, incluso el derecho a la vida.

Si, atendidas las circunstancias, se considera éticamente inaceptable el sacrificio de una parte de la población y se acepta como presupuesto fáctico que la expansión descontrolada del virus comporta un elevadísimo número de fallecimientos y que existen mecanismos económicos que permiten paliar los efectos negativos de la ralentización de la economía si esta no se prolonga por excesivo tiempo, la conclusión es la de que se cumple el segundo paso.

18. El tercer paso es el de la proporcionalidad en sentido estricto. En relación con la restricción nocturna de la movilidad es aquí donde la opinión mayoritaria en que se funda la sentencia alude por primera vez (en la aplicación de la fórmula de la proporcionalidad) a los derechos de la vida y de la salud [FJ 5 B) g) (iii)]. Aun así creo, sin embargo, que la regla de los tres pasos en que se inspira la opinión mayoritaria, ampliamente aceptada en la jurisprudencia constitucional española, es más compleja que el razonamiento formulado por la mayoría, pues exige aplicar la fórmula del peso: valorar el peso de cada uno de los derechos afectados y determinar cuál tiene valor prevalente.

Para ello es necesario ponderar, en cuanto a cada uno de los dos derechos fundamentales afectados, los tres factores siguientes: (i) gravedad de la afectación del derecho fundamental en concreto; (ii) gravedad de la afectación del derecho fundamental en abstracto; (iii) seguridad en la afectación.

A la gravedad de la afectación del derecho a la vida en las circunstancias concurrentes descritas por la opinión mayoritaria debe asignársele en el caso examinado un grado máximo, tanto en abstracto como en concreto y en relación con el grado de seguridad de la afectación.

En cuanto al derecho a la libre circulación y demás derechos afectados frente al derecho a la vida y a la salud, la gravedad de la afectación de estos derechos en abstracto, en función de su naturaleza, es inferior respecto del derecho a la vida, que tiene un carácter primario. En cuanto a la afectación de estos derechos en concreto, a tenor de las circunstancias concurrentes, debe calificarse como inferior a la del derecho a la vida, supuesto su carácter temporal y la posible (y necesaria) aplicación de medidas de relajamiento desde el primer momento y con intensidad proporcionalmente creciente a tenor de la evolución de la pandemia en el proceso de

desactivación de las medidas. El grado de seguridad en la afectación es, sin embargo, también máxima.

19. La conclusión a que debe llegarse comparando todos estos parámetros es la de que el sacrificio de los derechos que se contraponen al derecho a la vida y a la salud en los términos que resultan de los actos impugnados se ajusta a la ley de la proporcionalidad (STC 183/2021, vot particular Antonio Xiol Rios punt 12.2).

En conseqüència, la limitació del dret a l'educació i els altres esmentats estaria dins la supeditació proporcionada a la protecció d'altres drets constitucionalment protegits com són el dret a la vida i a la salut pública.

3. Conseqüències de l'aplicació dels Decrets Llei pels quals es declarava l'estat d'Alarma i la seva posterior anul·lació per les Sentències del Tribunal Constitucional. Limitació de Drets Fonamentals

Es planteja una suposada vulneració de drets fonamentals principalment el dret a l'educació i altres com la igualtat davant la llei sense discriminació, el dret a elegir residència i circulació lliurement pel territori nacional, dret a la reunió, dret a la llibertat sindical i el seu exercici i el dret de vaga. Si prenen com a guia el dret a l'educació, seguit de tots els altres esmentats, trobarem ja la seva regulació en el Conveni Europeu per la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals i els seus Protocols, de 4 de novembre de 1950, en concret en el Protocol adicional de París de 20 de març de 1952, art. 3 “dret a l'educació, ningú pot ser privat d'aquest dret”⁴⁵. Dret fonamental que, com hem dit, amb posterioritat va adoptar la constitució espanyola de 1978, primer implícitament en l'art. 10.2. quan diu que “les normes relatives als drets fonamentals i les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració Universal de Drets Humans i els Tractats i Acords Internacionals sobre aquesta matèria ratificats per Espanya”. També, l'art. 96 de la carta magna diu que els tractats internacionals celebrats vàlidament formaran part de l'ordenament intern..., el que vol dir que tots els acords en aquesta matèria de drets i llibertats fonamentals, una vegada firmats i publicats tindran plena vigència dins l'estat espanyol. Més explícitament en l'article 27.1. es declara que “tothom té dret a l'educació”, amb una innegable naturalesa prestacional per part de l'Estat als ciutadans afegint a més que “els poders públics garanteixen el dret de tothom a l'educació...”(art. 27.5.), cosa que reforça l'obligatorietat dels poders públics a facilitar l'educació. I és la mateixa doctrina que s'expressa dient “el derecho a recibir clases presenciales en la facultad forma parte del contenido esencial del derecho a la educación que se recoge en el artículo 27 de la Constitución y que por tanto sólo puede ser excepcionado cuando concurren causas graves que impidan el ejercicio normal del mismo”⁴⁶.

---

⁴⁵ Vegeu https://www.echr.coe.int/documents/convention_spa.pdf [Data de consulta: 09/12/2021]

⁴⁶ Vegeu ROJO, E. (2020), ¿Puede un profesor universitario pedir impartir la docencia on line cuando debe impartirla presencialmente? Unas notas a propósito de la sentencia del Juzgado de lo Social núm. 1 de Ourense de 5 de octubre de 2020. Disponible en

Els altres drets fonamentals presumptament vulnerats són els que es consagren a la nostra constitució en els arts.14 igualtat davant la llei sense discriminació... per qualsevol altra circumstància personal o social, l'art. 19 dret a elegir residència i circular lliurement pel territori nacional, l'art.21 dret a la reunió, l'art. 28,1. i 2. dret a la llibertat sindical i el seu exercici i el dret de vaga a.... i l'art. 30.4, regulació dels deures dels ciutadans en cas de catàstrofes o calamitats públiques, també consagrats en els convenis internacionals esmentats.

Tanmateix, en el cas que ens ocupa, són els mateixos poders públics els qui, amb aplicació d'un estat d'alarma decretat pel Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo i les seves successives pròrrogues, van limitar la circulació de les persones (art. 7) i van establir dràstiques mesures de contenció en l'àmbit educatiu (art. 9.1.2), suspent l'obertura de biblioteques, arxius, museus, etc. (art. 10.3). Restriccions decretades per gestionar la crisi sanitària ocasionada de la COVID-19 durant un període de 15 dies que es va prorrogar durant tot el curs acadèmic que restava de l'any 2020. Certament, el Govern de l'Estat tenia la potestat atribuïda per l'art. 116.2 de la CE per declarar un estat d'alarma, però les mesures restrictives van ultrapassar les seves competències atès que aquestes mesures eren més pròpies d'un estat d'excepció o setge (art. 55.1 de la ce) que d'un d'alarma, tal com disposa la sentència que declara inconstitucional les mesures restrictives d'aquests drets fonamentals (Sentència del Tribunal Constitucional 148/2021, de 14 de juliol de 2021, pel que es declara inconstitucional el primer estat d'alarma, anul·lant les disposicions i preceptes indicats en el fonament jurídic 2, d). Per tant, la restricció del dret a l'educació fou inconstitucional, vulnerant en aquest sentit l'art. 27 de la ce. per haver estat mal aplicat un dels estats excepcionals de restricció de drets fonamentals pel govern de l'Estat.

Tanmateix, les mesures preses pels poders públics es van emparar en diferents disposicions ajustades a Dret en les que, davant de determinats drets fonamentals, preval el dret a la vida i el dret a la salut pública. Aquests drets són avanços a altres drets i reconeguts ja en l'esmentat Conveni Europeu per la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals (art. 2 protecció del dret a la vida, art. 15 derogació de drets i llibertats en estats d'excepció i el Protocol addicional núm. 4 d'Estrasburg de 16 de setembre de 1963, art. 2.1. i 3. Restringit per motius de seguretat pública i protecció de la salut). Així mateix, la constitució espanyola també contempla com un dels primers drets fonamentals el dret a la vida en el seu art. 15 i el dret a la salut en l'art. 43.1 i 2. Amb anterioritat la Ley Orgánica 3/1986, de 14 de abril, "de Medidas Especiales en Materia de Salud Pública"⁴⁷, en el seu art. 1 va preveure que, "per tal de protegir la salut pública i prevenir la seva pèrdua o deteriorament, les autoritats sanitàries de les diferents administracions públiques poden, dins l'àmbit de les seves competències, adoptar les mesures previstes en la mateixa Llei quan així ho exigeixin raons sanitàries d'urgència o necessitat". També, en l'art. 3 de la mateixa Llei Orgánica LO 3/1986, es va

---

(<http://www.eduardorojotorrecilla.es/2020/10/puede-un-profesor-universitario-pedir.html> [Data de consulta 07/12/2021])

⁴⁷ Ley Orgánica 3/1986, de 14 de abril, de Medidas Especiales en Materia de Salud Pública, BOE, núm. 102, de 29 de abril de 1986, páginas 15207 a 15207.

“habilitar l'autoritat sanitària, per al control de les malalties transmissibles, no només a realitzar les accions preventives generals, sinó també a adoptar les mesures oportunes per al control dels malalts, de les persones que estiguin o hagin estat en contacte amb ells i el seu entorn immediat, així com les que es considerin necessàries en cas de risc de caràcter transmissible”.

Tanmateix cal recordar que Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la Jurisdicción Contencioso-Administrativa, después de ser reformada per la “Ley 3/2020, de 18 de septiembre, de medidas procesales y organizativas para hacer frente al Covid-19 en el ámbito de la Administración de Justicia”, les mesures sanitàries de caràcter general i que limiten els drets fonamentals, cal que siguin ratificades o autoritzades per les sales del Contenciós Administratiu dels Tribunals Superior de Justícia, en base a l’art. 117.4 de la CE. Tota vegada que la pròpia Llei de la Jurisdicció Contenciós-Administratiu, en els art. 10.8 i 11.1, així ho contempla. Per aquest motiu la Generalitat va tenir que demanar autorització a l’esmentat tribunal alhora de ratificat i aplicar les mesures, moltes de les quals van ser admeses⁴⁸ Per tant, atenent al que diu l’Exposició de motius del Decret Llei 27/2020, de 13 de juliol de la Presidència de la Generalitat,

“... mentre que la previsió dels estats excepcionals és una regulació de caire general, que pot respondre a causes molt diverses i, pel que fa a l'estat d'alarma, una de les seves causes pot ser una situació d'emergència sanitària, en canvi, la regulació específica de les emergències sanitàries constitueix una legislació especial que resulta de la necessitat, en determinades circumstàncies, d'adoptar mesures específiques per a preservar la salut pública i de protegir els drets a la vida, a la integritat física i a la salut de les persones, garantits pels art. 15 i 43 de la Constitució. Es tracta de dues regulacions que responen a motivacions diverses, una de caire general i l'altra especial per emergències sanitàries, però que de forma proporcionada, pot justificar també determinades limitacions a l'exercici de drets fonamentals. De fet, la legislació vigent habilita l'adopció d'aquestes mesures sanitàries sense necessitat de la prèvia declaració dels estats excepcionals que preveuen els arts. 116 de la Constitució i la Llei Orgànica 4/1981, però no hi ha dubte també que davant el caràcter més generalitzat o més intens de la incidència d'una situació d'epidèmia, es pot arribar a declarar l'estat d'alarma, com es va fer arran del Reial Decret 463/2020, de 14 de març, i les seves pròrrogues. Certament, les mesures sanitàries per evitar la propagació d'una epidèmia, poden comportar unes limitacions a l'exercici de determinats drets fonamentals, com el dret a l'educació, la llibertat de circulació i la de reunió, reconegudes als articles 17, 19, 21 i 27 de la Constitució, quan concorren les circumstàncies que determinen la necessitat d'imposar mesures que incideixen en l'exercici d'aquests drets per a la preservació de la salut pública. Però aquestes limitacions, que en cap cas arriben a comportar la suspensió dels drets fonamentals, ni una restricció generalitzada, sinó proporcionada a la necessària preservació de la salut del conjunt dels ciutadans i circumscrita a determinats sectors d'activitat, àrees geogràfiques limitades, activitats que propicien un especial risc de contagi, etc. De fet, l'exercici de qualsevol dret fonamental es pot entendre il·limitat, en primer lloc perquè la mateixa Constitució, a l'art. 10.1 ja preveu un límit general dels drets fonamentals en el respecte a l'exercici dels drets per les altres persones, però també, per la possible limitació que resulti necessària i proporcionada per a la protecció dels altres drets i béns constitucionalment protegits.

---

⁴⁸ Procedimiento de autorización judicial de medidas COVID-19 número 572/21. Solicitante: Generalitat de Catalunya Interlocutòria
file:///C:/Users/Antoni/Downloads/20211223%20El%20TSJCat%20que%20ratifica%20les%20mesures%20de%20protecci%C3%B3%20de%20COVID19%20sol%C2%B7licitades%20pel%20Govern.pdf.

Així ho ha reconegut de forma constant la doctrina establerta pel Tribunal Constitucional des de les seves primeres Sentències (STC 11/1981, 2/1982 i 91/1983)⁴⁹.

Remarquem la importància de la proporcionalitat davant de la salvaguarda de la vida i salut pública, expressada, com hem dit, en el vot particular emès pel magistrat Antonio Xiol Ríos en la sentència 183/2021 del TC de 27 d'octubre, en el seu punt 12.b). I que en conseqüència la limitació proporcionada dels drets i llibertats esmentats, estaria supeditada al dret principal de la vida i la salut pública, com també hem dit.

---

⁴⁹ Vegeu Exposició de motius del DECRET LLEI 27/2020, de 13 de juliol, de modificació de la Llei 18/2009, de 22 d'octubre, de salut pública, i d'adopció de mesures urgents per fer front al risc de brots de la COVID-19.(DOGC núm. Núm. 8176 - 14.7.2020, pàgs. 1 i 2. Disponible en <https://www.foment.com/wp-content/uploads/2020/07/1804571.pdf> [Data de consulta: 09/12/2021].

CAPÍTOL IV

EL TELETREBALL I LA TELEEDUCACIÓ

Com a conseqüència de la declaració de l'estat d'alarma, el teletreball i la teleeducació es van implementar de forma sobtada en el món laboral i en el món universitari, cosa que va suposar una adaptació a les condicions de treball no sempre adequades a la regulació laboral... Sovint, els llocs on es desenvolupa el teletreball no contemplaven la normativa de riscos laborals. A la vegada els mitjans materials i organitzatius disponibles es van haver d'adaptar sobre la marxa a les necessitats que requeria la dinàmica empresarial i educativa, comportant moltes vegades riscos laborals diversos i de caràcter psicosocial. Vegem que és el teletreball, la teleeducació, els avantatges i inconvenients, la seva normativa legal i els riscos que comporta...

1. El teletreball i la teleeducació.

El teletreball i la teleeducació són dos termes que sovint es confonen tot i ser totalment diferents. D'altra banda, trobem uns elements comuns com poden ser l'ús de les xarxes de comunicacions, eines informàtiques, horaris no habituals...

La RAE defineix el teletreball com *“Treball que es realitza des d'un lloc fora de l'empresa utilitzant les xarxes de telecomunicació per complir amb les càrregues laborals assignades”*.

D'acord amb la definició proporcionada per la OIT, *“el teletreball és una forma de treball que es realitza a distància, és a dir, en una ubicació allunyada d'una oficina central o de les instal·lacions de producció, amb l'ajuda de les Tecnologies de la Informació i les Comunicacions (TIC)”*. De manera que es facilita la separació física i la comunicació.

Pel que fa al concepte de teleeducació, no està definit en la RAE. Però es podria definir com una *“modalitat de capacitació a distància utilitzant un terminal informàtic tal com una tablet o un PC i recursos de la Internet en la que el participant compta amb flexibilitat per escollir com, quan i on realitza les activitats didàctiques de l'acció formativa, amb el mateix grau de validesa que els seus equivalents presencials, és a dir les que requereixen que els participants i el professor concorrin en horaris predeterminats al lloc on són impartides”*⁵⁰. I poden existir algunes activitats educatives però principalment l'acció és a distància.

Els punts en comú entre les dues modalitats:

---

⁵⁰ HUIDOBRO, J.M. (2020), Teletrabajo i teleeducación en tiempos de crisis, CEDRO, pàgs, 1-2 Disponible en https://www.acta.es/medios/articulos/cultura_y_sociedad/072001.pdf. [Data de consulta 07/07/2022]

- Una activitat realitzada fora del lloc habitual.
- Requeriment de les xarxes de comunicacions per poder establir un intercanvi d'informació.
- Disposar d'una ubicació que reuneixi condicions en quant a espai, tranquil·litat, connexió.

1.1 El teletreball

No és una modalitat recent, però arran de la crisi pandèmica ha comportat que molts la descobreixin per primera vegada. Fins fa poc, no es disposava de lleis reguladores, no obstant, la regulació del teletreball ha culminat la tramitació parlamentària amb l'aprovació de la Llei 10/2021, de 9 de juliol, de treball a distància.

En aquesta llei s'estableixen els mínims, les garanties, els drets per evitar abusos i el percentatge de quan es treballa a distància. S'atorga a les persones treballadores a distància la mateixa protecció global que a les que exerceixen les seves activitats en els locals de l'empresa.

Cal mencionar que fins llavors, només apareixia aquest terme de Treball a distància en l'article 13 de l'Estatut de Treballadors. Amb la pandèmia, el decret de mesures urgents aprovat pel Govern en els primers dies, va instar als empresaris a enviar els treballadors a teletreballar des de casa. Al finalitzar l'Estat d'alarma s'ha mantingut amb caràcter voluntari però preferent aquesta modalitat.

1.1.1. Avantatges i inconvenients.

El teletreball compta una sèrie d'avantatges tant pels empresaris com per treballadors i la societat. En algunes empreses és més fàcil d'implementar pel tipus d'activitat i pel nivell de digitalització, d'altra banda, altres els hi pot resultar impossible o difícil.

A continuació, seguint a HUIDOBRO⁵¹, es mencionaran algunes de les més rellevants:

- 1. Major flexibilitat i conciliació:** adaptació de l'horari laboral a les necessitats de la vida personal. S'eviten desplaçaments, menys esgotament físic i major temps lliure.
- 2. Estalvi de temps:** el treballador disposarà d'una major quantitat de temps que el podrà emprar per passar-lo amb la família, realitzar activitats esportives, formar-se. Aquesta modalitat de feina permet reduir l'estrès dels empleats.
- 3. Estalvi de diners:** és un dels avantatges més avantatjosos, tant per l'empresa com per l'empleat. El treballador podrà estalviar diners del transport. Les empreses podran disposar d'unes oficines reduïdes i optimitzades.

---

⁵¹ HUIDOBRO, J.M. (2020), Teletrabajo i teleeducación op. cit. pàgs, 4-5.

4. **Augment de la productivitat:** el rendiment del treballador podria augmentar favorablement, en primer lloc, pel que fa al desplaçament, i d'altra banda, hi ha menys interaccions entre els empleats.
5. **Reducció de la contaminació:** els treballadors utilitzaran més el transport privat o el públic, per tant, estariem davant un benefici personal i social.
6. **Reducció de l'absentisme laboral:** aquesta modalitat provoca una disminució d'absentisme i el nombre d'accidents i baixes laborals.

A la vegada podem trobar-nos amb una sèrie d'inconvenients tant per les empreses, com pel treballador com per la societat:

1. **Possible desvinculació emocional del treballador amb la companyia:** a mig i llarg termini es pot donar aquesta conseqüència pel fet de no reunir-se amb els companys i no compartir un espai comú.
2. **Se suprimeix l'ambient laboral:** es redueixen les relacions interpersonals, que són la base de la societat, i es pot donar una sensació de soledat a l'estar treballant sol a casa.
3. **Dificultat per controlar a l'empleat:** el treball cada vegada més, es valora pels objectius i resultats i no pel nombre d'hores que es passen seguits els treballadors. De manera que es torna més complex controlar el rendiment dels empleats.
4. **Dificultat per treballar en equip:** les feines i treballs cada vegada requereixen més de reunions col·laboratives entre els treballadors. Alhora de reunir-se els hi és hi pot resultar més complex treballar en equip. Tot i poder fer-se virtualment, no sempre és possible ni els resultats són iguals. El contacte directe amb els superiors i inferiors pot facilitar la resolució de conflictes.
5. **Canvi en la cultura i organització de l'empresa:** s'haurà de donar un gir de filosofia, atès que l'organització i la forma de gestionar la companyia podria canviar. Per tant, davant d'aquests possibles canvis, l'empresa haurà d'estar preparada i implementar el teletreball de forma gradual.
6. **Descens de la productivitat:** *No es fácil ni sencillo generar un ambiente de trabajo en nuestra propia casa, ni todos son capaces de inspirarse en centros coworking.* En conseqüència pot veure's afectat el rendiment.
7. **Reducció de l'aprenentatge:** el treballador pot acabar realitzant feines rutinàries i mecàniques, per consegüent, reducció de l'aprenentatge.

8. **Augment del sedentarisme:** el sedentarisme creix i pot incrementar els problemes físics, un dels més freqüents és el mal d'espatlla i disminució de la visió.
9. **Pèrdua de la confidencialitat:** els ciberatacs són una amenaça constant per a la seguretat de l'empresa, en conseqüència, un repte gran que han d'afrontar ja que, pot posar-se en risc la confidencialitat de l'empresa.
10. **Possible inversió i costos inicials:** l'empresa pot trobar-se davant una petita inversió per abonar els equips i la formació, que d'entrada no seran econòmics. No obstant, a llarg termini, la recuperació serà major.

1.1.2. Eines pel teletreball.

Les TIC (Tecnologies de la Informació i les Comunicacions) són fonamentals pel desenvolupament del teletreball. Així que tot seguit es desgranen les eines que ens facilitaran les tasques, que poden ser tant gratuïtes com de pagament:

- Zoom: una aplicació de videoconferència líder en el mercat que permet interactuar de forma virtual amb els companys de feina o empleadors. Les reunions poder dur-se a terme amb vídeo apagat, encès i altres on es comparteix únicament la pantalla. es poden connectar nombrosos usuaris simultàniament (fins a 100 en versió gratuïta i 1000 en la de pagament).
- Skype: una aplicació que permet enviar arxius, realitzar entrevistes i connectar-se des de qualsevol lloc i moment. La seva versió gratuïta permet fer videotrucades fins a 50 persones, gravar-les i compartir pantalla amb la resta d'usuaris.
- Teams: és una plataforma de treball col·laborativa de Microsoft. En la seva versió gratuïta, ofereix xats, videotrucades, etc.
- Hangouts (Google Meet): plataforma per realitzar videoconferències en directe. *Poden participar-hi fins a 10 persones si es té el pla bàsic, o 25 amb el business. En una conversa, per altra banda, es poden unir fins a 150 persones.*
- Trello: *software de gestió i administració de projectes que permet als equips organitzar i assignar tasques, rastrejar el progrés dels projectes i crear fluxos de treball. Dóna la possibilitat d'afegir comentaris, adjuntar fitxers, posar dates de venciment, i molts més detalls que t'ajudaran a aprofundir i ser més productiu.*
- Quip: *“editor de textos en temps real que permet crear, editar i compartir documents en línia”.*

- Jitsi: *“un programa que es pot utilitzar completament gratuït, ja que és open source. Promet una experiència premium, encara que no es compta amb registre per començar”*.
- Loomio: *“aquesta app facilita la presa de decisions: ajuda grups amb els processos de presa de decisions de manera conjunta. Es convida els usuaris a participar i es crea un tema de discussió on cadascú pot aportar les seves idees i plans d'acció”*.
- Tinypulse: *“mitjançant un sistema d'enquestes aleatòries setmanals, aquesta eina recull informació sobre l'estat d'ànim dels empleats”⁵²*.

1.2. La teleeducació.

Les mateixes raons que han augmentat el teletreball en temps d'emergència són moltes de les que impulsen la teleeducació.

La teleeducació o teleensenyament *pot ser vista com un ensenyament a distància, obert, flexible i interactiu, basat en el maneig de les noves tecnologies de la informació i les comunicacions i, sobretot, aprofitant els mitjans que ofereix Internet*⁵³.

Alguns dels avantatges són l'accés a la informació; la possibilitat de personalitzar l'aprenentatge; actualització contínua de materials i continguts; pot ser emprada per les empreses, organismes per formar als seus empleats sense la necessitat d'acudir a un centre de formació. No obstant, també presenta una sèrie de desavantatges com la manca de contacte humà entre alumnes i professors, la carència de confiança per part del professorat en fer ús de les noves tecnologies per impartir les classes.

Amb l'arribada de la pandèmia, molts estudiants no varen trobar dificultats per utilitzar l'aula virtual, llevat dels que no disposen d'accés a un ordinador o a Internet.

Un aspecte important a destacar és la necessitat de que les entitats educatives pressionin per tal de tenir un accés a Internet millor i econòmic. A més a més, ha d'arribar a tots els usuaris independentment del lloc on visquin.

1.2.1. Característiques.

A continuació s'enumeren algunes de les principals característiques de l'educació a distància⁵⁴:

- *Personalització per alumne atenent a les seves capacitats.*
- *Implica un procés d'autoaprenentatge.*
- *Resulta accessible a grans grups.*

⁵² HUIDOBRO, J.M. (2020), Teletrabajo i teleeducación *op. cit.* pàgs, 7-8.

⁵³ HUIDOBRO, J.M. (2020), Teletrabajo i teleeducación *op. cit.* Pàg., 12.

⁵⁴ HUIDOBRO, J.M. (2020), Teletrabajo i teleeducación *op. cit.* Pàg., 13.

- *Permet la conjunció de molts amb alta qualitat del servei educatiu.*
- *Permet un ritme d'aprenentatge d'acord amb les condicions individuals.*
- *Promou l'autonomia i la responsabilitat individual de l'educand.*
- *Permet la conjunció del treball amb la capacitació.*
- *Evita el desarrelament dels estudiants.*
- *Atén a les necessitats diverses.*
- *Permet una major relació cost-benefici.*
- *Permet una optimització de recursos.*
- *Combina diferents mitjans i recursos didàctics.*
- *Permet l'accés a l'educació de persones excloses del sistema.*

Pel que fa als beneficis, es destaquen l'adquisició d'una major competència digital i desenvolupament d'habilitats digitals; una flexibilitat temporal de la relació alumne i professor; respecte en quant al torn de paraula; no hi ha problemes amb el nombre d'alumnes ni de professor, ja que només es necessita enviar informació i que hi hagi un receptor per rebre-la.

No obstant, la teleeducació presenta alguns inconvenients derivats de la falta d'experiència i la incorrecta concepció; una manca de contacte humà; problemes tècnics de la Internet⁵⁵.

2. Normativa legal.

2.1.El dret a la protecció a la salut de la Constitució Espanyola en relació al teletreball i la teleeducació.

L'article 40.2 de la CE encomana als poders públics, com un dels principis rectors de la política social i econòmica, vetllar per la seguretat i higiene en el treball. Aquest mandat constitucional comporta la necessitat de desenvolupar una política de protecció de la salut dels treballadors a través de la prevenció dels riscos derivats del treball i per això el legislador va desenvolupar una llei per regular un marc general de les accions preventives. La Llei 31/1995, de 8 de novembre, de Prevenció de Riscos Laborals⁵⁶, coherent amb les decisions de la Unió Europea, transposa la directiva europea en aquesta matèria i regula els riscos laborals dels treballadors que han d'implantar les empreses en els seus centres de treball. L'art. 43 de la CE també reconeix la protecció

⁵⁵ HUIDOBRO, J.M. (2020), Teletrabajo i teleeducación op. cit. Pàg., 14-15.

⁵⁶ Ley 31/1995, de 8 de noviembre, de prevención de Riesgos Laborales, BOE núm. 269, de 10 de noviembre de 1995, páginas 32590 a 32611. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-24292> [Data de consulta 15/05/2022].

de la salut encomanada als poders públics. Els quals hauran de vetllar per organitzar, tutelar la salut pública amb mesures preventives, prestacions i serveis necessaris. Cal tenir en compte que l'art. 42.1 de la Llei General de la Seguretat Social, inclou com a protecció "l'assistència sanitària... en els casos de malaltia comuna o professional i d'accident, sigui o no de treball"⁵⁷. Amb l'aprovació de la llei 33/2011, de 4 d'octubre, General de Salut Pública⁵⁸, la protecció de la salut deix de tenir una vessant de cura de les persones malaltes per convertir-se en una vessant preventiva i de protecció i promoció de la salut. Aquesta normativa va contemplar unes bases per la vigilància de la salut, les línies generals que han de seguir les polítiques en matèria de prevenció, actuacions en matèria de protecció dels efectes negatius dels medis sobre la salut.

Per tant, aquest dret de protecció a la salut pública també s'estén a l'àmbit de les empreses, que estaran obligades a la prevenció de la seguretat dels seus treballadors en el desenvolupament de les tasques que cada lloc de treball comporta, vetllant per la seguretat en els llocs de treball, be sigui dins l'empresa com a fora, en la línia del que es definia com a seguretat i higiene en el treball com un conjunt de mesures de protecció de l'ambient de treball i de l'ordenació de l'activitat productiva que té com a objectiu evitar danys a la vida, la integritat i la salut dels treballadors i procurar unes millors condicions de salubritat en el centre de treball.

Fins a l'actualitat, aquesta prevenció empresarial de la salut es limitava als centres de treball ubicats en les dependències empresarials o de treball, però amb els avenços tecnològics i les pròpies necessitats de preservar la salut pública arran de la pandèmia, la realització del treball s'ha traslladat fora dels centres de treball habituals i s'ha diversificat en domicilis, implantant-se el teletreball com una nova forma de prestació laboral fora dels centres de treball. Amb aquesta nova forma, la protecció que preveu l'art. 40.2 i el 43.1,2. de la CE es va veure amb la necessitat d'un replantejament legislatiu per adaptar la prestació de treball a lloc fora de l'empresa i que en termes generals no reuneixen les condicions de treball ni sovint les prevencions de riscos laborals. En aquest aspecte, la docència, en aquest cas, universitària es va veure afectada de ple per aquesta nova forma d'impartir les classes i implantar sobtadament una teleeducació, que en tots els casos no va poder complir amb les normatives laborals.

Davant de la imminència i urgENT implantació del teletreball, el govern va dictà una primera normativa mitjançant el Real decret llei 28/2020, de 22 de setembre, del treball a distància⁵⁹. Tanmateix, ja la Llei 3/2012, de 6 de juliol, de mesures urgents per a la

---

⁵⁷ Real Decreto Legislativo 8/2015, de 30 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social. BOE núm. 261, de 31 de octubre de 2015, páginas 103291 a 103519. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-11724> [Data de consulta 15/05/2022].

⁵⁸ Ley 33/2011, de 4 de octubre, General de Salud Pública, BOE núm. 240, de 5 de octubre de 2011, páginas 104593 a 104626. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-15623> [Data de consulta 15/05/2022].

⁵⁹ Real Decreto-ley 28/2020, de 22 de septiembre, de trabajo a distancia. BOE núm. 253, de 23 de septiembre de 2020, páginas 79929 a 79971. Disponible en https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2020-11043 [Data de consulta 15/05/2022].

reforma del mercat laboral, contemplava el treball a distància en la seva exposició de motius. I el Real decret legislatiu 2/2015, de 23 d'octubre, que va refondre l'Estatut dels Treballadors, en el seu article 13 deia «la prestación de la actividad laboral se realice de manera preponderante en el domicilio del trabajador o en el lugar libremente elegido por este de modo alternativo a su desarrollo presencial en el centro de trabajo de la empresa»⁶⁰. De tota manera aquest article va resultar insuficient i va calguer noves disposicions reguladores, en especial donada la urgència de la Covid-19, d'aquí el Real decret llei 8/2020, de 17 de març de mesures urgents extraordinàries per fer front a l'impacte econòmic i social de la Covid-19, en el que s'estableix de forma preferent el treball a distància davant a altres formes de treball. Uns mesos després, es publicava el Real decret llei 28/2020, de 22 de setembre, del treball a distància, esmentat.

2.2. Llei 10/2021, de 9 de juliol, del treball a distància.

Com a conseqüència del Real decret llei 28/2020 esmentat, el Congrés dels Diputats va convalidar i trametre com a projecte de llei Aquest Real decret a través de la Llei 10/2021, de 9 de juliol, del treball a distància, amb la seva aprovació⁶¹.

La Llei es divideix en quatre capítols:

1. Disposicions generals.
2. L'acord de treball a distància
3. Dret de les persones treballadores a distància
- 4. Facultats d'organització.**

Si bé la Llei de treball a distància no ha comportat gaires canvis amb relació al Real Decret llei 28/2020, de 22 de setembre, de treball a distància.

El teletreball és una opció voluntària, tant per part del treballador com l'empleador. Per exercir-lo és necessari signar un acord que pot formar part del contracte inicial o bé incorporar-se a posteriori. Si el treballador no accepta el treball a distància, no se li poden modificar substancialment les condicions de treball. És a dir, tot i treballar des de casa, pot canviar de semblar posteriorment.

Un aspecte interessant a recalcar, és el referent als accidents laborals. Veiem que no hi ha una regulació clara sobre aquests aspectes, no obstant, la Llei en l'article 19 sí dóna alguna noció al respecte: «*La evaluación de riesgos y la planificación de la actividad*

---

⁶⁰ Real Decreto Legislativo 2/2015, de 23 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores. [BOE» núm. 255, de 24 de octubre de 2015, páginas 100224 a 100308](https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-11430). Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-11430>. [Data de consulta 20/05/2022].

⁶¹ Vegeu Exposició de motius de la Llei 10/2021, de 9 de juliol, del treball a distància. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2021-11472>. [Data de consulta, 13/06/2022].

preventiva del trabajo a distancia deberán tener en cuenta los riesgos característicos de esta modalidad de trabajo, poniendo especial atención en los factores psicosociales, ergonómicos y organizativos».

Retornant a la qüestió dels canvis, tot i no presentar gaires canvis, si trobem algunes novetats:

1. Una major protecció als treballadors amb discapacitat, als que l'empresa ha de garantir no solament l'equipament i les eines, sinó que també ha d'assegurar un accés universal, evitant l'exclusió.
2. Les empreses han d'evitar tot tipus de discriminació, ja sigui directa o indirecta, tant per raó de sexe, com edat, antiguitat o professional.
3. Respecte a la prevenció de riscos laborals, de forma més concreta *la evaluación de riesgos y la planificación de la actividad preventiva del trabajo a distancia, deben tenerse en cuenta los riesgos propios de esta modalidad de trabajo.*
4. Quant a la signatura d'acord de teletreball, la norma anterior concedia un termini de tres mesos a comptar des de l'entrada en vigor perquè se signés aquest acord. No obstant això, si les condicions laborals havien estat regulades ja per conveni col·lectiu, caldria esperar-ne la pèrdua de vigència. En cas que el conveni no estableixi el termini de durada, la llei s'ha d'aplicar en un màxim d'un any, o en tres com a màxim en cas que les parts així ho acordin.
5. Aquelles empreses que varen acollir-se al teletreball durant la pandèmia, no van signar l'acord fins al 9 d'agost de 2021, o bé fins que hi hagi restriccions a la seva comunitat autònoma. Els contractes celebrats a partir de l'entrada en vigor de la nova llei, s'apliquen les condicions establertes en la norma.

Mencionar la modificació de l'article 40 del RDL 5/2000 pel qual s'aprova el text refós de la Llei sobre Infraccions i Sancions en l'Ordre Social, en la qual s contemplen sancions més dures en el cas de les infraccions laborals, incrementant les quanties de les mateixes en un 20%.

2.3.Acord Marc per al desenvolupament del teletreball del personal d'administració i serveis a les universitats públiques de Catalunya de 16 de juny de 2021

Aquest acord té com a objectiu recollir i garantir la prestació de serveis del personal de l'administració i serveis de les Universitats públiques en la modalitat de teletreball. *L'aplicació, desplegament i desenvolupament d'aquest acord marc serà negociat amb*

*els respectius òrgans de representació del personal funcionari i laboral de cada Universitat*⁶².

Es tracta d'un acord que caldrà desenvolupar a cada universitat, i garantir com a mínim:

- La voluntarietat del teletreball
- Que es podran fer fins a 3 dies a la setmana de teletreballar (amb la possibilitat d'ampliar els dies per a situacions especials).
- En un termini màxim de 6 mesos, hi haurà una convocatòria oberta de teletreball en cada universitat en la que hi podrà participar el PAS que vulgui.
- Una Comissió de seguiment i garanties de manera paritària, per representants sindicals i de gerència, per tal d'evitar discrecionalitats entre serveis i unitats.
- La Universitat ha de facilitar l'equipament necessari per teletreballar.
- Les persones teletreballadores tindran els mateixos drets que el PAS que treballa presencialment.
- Dret a la desconnexió digital.
- L'avaluació de riscos laborals tindrà en compte els riscos específics d'aquesta modalitat de treball (riscos psicosocials, ergonòmics i organitzatius).

Per tant, els treballadors podran optar de manera voluntària al teletreball sempre i quan es garanteixi la prestació i l'atenció presencial dels serveis que ofereix la universitat.

3. Riscos laborals derivats.

3.1. Riscos laborals del teletreball en el professorat.

Tal com passa en la modalitat de treball presencial, l'empresari en la modalitat de teletreball encara té l'obligació de protegir la seguretat i salut dels seus treballadors i treballadores. Per tant, s'han d'establir els mecanismes necessaris que permetin garantir la mateixa protecció que als treballadors presencials. A continuació es detallaran els principals riscos derivats del teletreball i les mesures a adoptar en cada pas per garantir la seguretat i la salut en l'àmbit laboral. I per això dividirem aquests riscos en tres grups⁶³:

---

⁶² Acord Marc per al desenvolupament del teletreball del personal d'administració i serveis a les universitats públiques de Catalunya., pàg. 1. Disponible en http://www.ub.edu/ce-pas/docs/doc_norm/Document%20ACORD%20de%20Teletreball%20UUPP%20de%20Catalunya%20Versi%C3%B3%20signat.pdf. [Data de consulta, 07/07/2022].

⁶³ Vegeu SETC, Guia de prevención de riesgos laborales en el trabajo. Disponible en https://www.stec.es/stec/actualidad/seguridad-y-salud-laboral_37/guia-de-prevencion-de-riesgos-laborales-en-el-teletrabajo:13510. [Data de consulta 07/07/2022].

1. Trastorns musculo-esquelètics
2. Fatiga visual
3. Derivats de l'organització del treball

Trastorns musculo-esquelètics:

Els principals riscos ergonòmics que poden afectar el treballador deriven del propi ambient de treball i les condicions de l'habitatge. Els principals riscos se centren a mantenir les postures estàtiques. Per evitar aquests factors de risc, s'han de tenir en compte determinats aspectes en el disseny del lloc de treball: la taula, cadira, faristol i el teclat.

Fatiga visual:

L'ús de les pantalles de visualització és un aspecte comú en diverses feines, en particular els d'oficina. Per consegüent, l'aparició de molèsties oculars atribuïdes a l'ús continuat de l'ordinador.

Per evitar la fatiga visual s'ha de tenir en compte:

- La il·luminació preferiblement natural complementada amb una il·luminació artificial quan la natural no ens dona la visibilitat adequada.
- Evitar reflexos i enlluernaments: *“Ubicar els llocs de treball de manera que els ulls del treballador no quedin situats davant d'una finestra o davant d'un punt de llum artificial que li puguin produir enlluernaments directes”*.
- La pantalla de l'ordinador ha de proporcionar una imatge estable. S'ha de col·locar de forma que les àrees de treball que hagin de ser visualitzades de manera contínua amb un angle adequat.

La distància recomanada de lectura de la pantalla amb els ulls del treballador hauria de ser entre 44 i 55 centímetres. *La pantalla ha d'estar a una alçada que el treballador pugui visualitzar dins de l'espai comprès entre la línia de visió horitzontal i la que es troba a 60° per sota d'aquesta.*

Derivats de l'organització del treball

El teletreballador normalment treballa a casa, aïllat de la plantilla de l'empresa, mantenint un contacte exclusivament telemàtic o telefònic. Aquesta no separació d'espai de treball i de viure, comporta una sèrie de possibles riscos laborals de caràcter psicosocial que poden derivar en diverses patologies.

Per fer front aquesta problemàtica, es recomana:

- Disposar d'una zona aïllada i específica dins de l'habitatge.

- Ser organitzatius i disciplinats, planificant un calendari amb les tasques i establir un temps de treball i descans.
- Fixar reunions amb els companys de treball per tal d'augmentar el sentit de pertinença a una organització.
- Evitar fer altres tasques domèstiques durant l'horari laboral.
- Practicar exercici regularment.
- Respectar els horaris de dormir.
- Intentar en la mesura de lo possible desconnectar de la jornada laboral dels dispositius destinats a tasques laborals.

3.2. Riscos laborals en l'alumnat

La Prevenció de Riscos Laborals és una tasca que ens afecta a tots els que convivim a la Universitat: alumnes, professors i personal auxiliar.

A banda de la importància de les mesures preventives per als empleats de la Universitat, als alumnes també els competeix beneficiar-se i complir-les: en primer lloc, és òbvia la necessitat de protegir la seva salut durant el seu temps d'aprenentatge. El mateix Estatut de l'Estudiant Universitari (RD 1791/2010) indica com a dret de l'alumne de "*recibir formación sobre prevención de riesgos y a disponer de los medios que garantizan su salud y seguridad en el desarrollo de sus actividades de aprendizaje*" i com a obligació de l'alumne la de "*conocer y cumplir las normas internas sobre seguridad y salud, especialmente las que se refieren al uso de laboratorios de prácticas y entornos de investigación*", "*seguridad en los laboratorios docentes*", "*seguridad en los laboratorios de investigación*" i "*planes de Emergencia*"⁶⁴.

3.3. Riscos laborals de caràcter psicosocial

Els riscos psicosocials en el treball són originats per una deficient organització i per un entorn social negatiu. Poden afectar tant a la salut física, com psíquica o social del treballador⁶⁵.

Les principals característiques dels factors de risc psicosocial són:

⁶⁴ Real Decreto 1791/2010, de 30 de diciembre, por el que se aprueba el Estatuto del Estudiante Universitario, BOE núm. 318, de 31 de diciembre de 2010, páginas 109353 a 109380 [Disponible] <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2010-20147>. [Data de consulta 07/07/2022].

⁶⁵ Vegeu Instituto Nacional de Seguridad y Salud en el Trabajo. El efecto sobre la salud de los riesgos psicosociales en el trabajo: una visión general. Disponible en <https://www.insst.es/documents/94886/538970/El+efecto+sobre+la+salud+de+los+riesgos+psicosociales+en+el+trabajo+una+visi%C3%B3n+general.pdf/7b79def3-88be-4653-8b0e-7518ef66f518>. [Data de consulta 01/07/2022].

1. Es poden estendre en el temps i en l'espai, ja que no hi ha una delimitació de la cultura organitzacional.
2. Són complexos de mesurar o quantificar.
3. S'interrelacionen amb altres riscos, tal com passa entre majors riscos de patir un accident cardiovascular si s'està experimentant estrès.
4. Entren en joc altres factors com podria ser l'experiència personal tal com indica la OIT.
5. Díficil elaborar una estratègia d'intervenció.

Derivat de lo exposat anteriorment, és complex classificar els riscos psicosocials, tot i sembla haver-hi un consens en torn als següents:

- El més conegut és **tecnoestrès** perquè és una resposta general a tots els factors psicosocial. L'Agència Europea per la Seguretat i Salut en el Treball defineix l'estrès: *“el impacto negativo de las actitudes, pensamientos, comportamientos o fisiología corporal causado directa o indirectamente por la tecnología”*. Quan aquesta situació es cronifica, es produeix el desgast professional.
- La fatiga informàtica.
- La connectivitat digital permanent.
- Major aïllament laboral.
- Pèrdua de la identitat corporativa.

Les Normes Tècniques de Plantejament (NTP), l'Institut Nacional de Seguretat i Salut en el Treball, el 1996 advertia dels possibles riscos associats al teletreball, assenyalant en particular el distanciament físic entre el teletreballador i el centre de treball pot generar una pèrdua d'integració en l'empresa.

Uns altres riscos analitzats per la NTP 412:

- Dificultat per separar el treball de la família.
- Tendència a treballar en excés.
- Autoexplotació.

Per fer front a aquests riscos, l'Institut Nacional de Seguretat i Salut en el Treball, en l'actual context de pandèmia, va publicar unes recomanacions per prevenir els riscos psicosocials:

- Un servei de suport psicològic, inscrit al programa d'ajuda a l'empleat

- Així com l'establiment d'una canal específic perquè els treballadors puguin informar l'empresari de l'existència d'algun risc o situació especial que els afecti durant aquestes circumstàncies extraordinàries.

El teletreballador no queda fora de perill del risc de patir aquestes conductes indesitjables, i en conseqüència l'empresari està obligat a prevenir-les i al seu cas erradicar-les mitjançant la implantació de les mesures oportunes.

Tampoc no podem oblidar que l'ús de les tecnologies que requereix el teletreball pot propiciar conductes constitutives de ciberassetjament, per la qual cosa el teletreballador pot patir les conseqüències, i en conseqüència l'organització ha implantat un conjunt de mesures per minimitzar o evitar que aquestes conductes es produeixin.

Podríem enumerar alguns dels riscos laborals psicosocials en el professorat:

Mal clima laboral, sobrecarga en el trabajo, el excesivo número de alumnos por clase, escasez de medios, y la falta de expectativas pueden ser causas de afecciones tanto físicas como psíquicas.

Estrés: toda demanda física o psicológica fuera de lo habitual y bajo presión que se le haga al organismo. En pequeñas dosis, es bueno y estimulante pero el exceso de estrés puede ser dañino para el cerebro y el cuerpo llegando a producir envejecimiento prematuro o un estado depresivo intenso.

Acoso o mobbing: se produce cuando el trabajador es hostigado para conseguir que abandone el trabajo. Enlace relacionado: www.mobbing.ws

Fatiga mental: una disminución de la eficiencia funcional que se manifiesta en una peor relación esfuerzo-resultado, sensación de fatiga y frecuencia de errores entre otros.

Síndrome Bourn-out o síndrome “de estar quemado”: terme utilitzat per fer referència al desgast professional que pateixen els treballadors dels serveis humans (educació, salut, administració pública, etc.), degut a unes condicions de treball que tenen fortes demandes socials ⁶⁶.

---

⁶⁶ Vegeu : Instituto Nacional de Seguridad y Salud en el Trabajo. El efecto sobre la salud de los riesgos psicosociales en el trabajo: una visión general. Disponible en <https://www.insst.es/documents/94886/538970/El+efecto+sobre+la+salud+de+los+riesgos+psicosociales+en+el+trabajo+una+visi%C3%B3n+general.pdf/7b79def3-88be-4653-8b0e-7518ef66f518>. [Data de consulta 01/07/2022].

CONCLUSIONS

Una vegada exposats i analitzats els continguts d'aquest treball, hem arribat a unes conclusions que responen a les hipòtesis plantejades.

Primera.- La limitació dels drets fonamentals esmentada, estaria justificada per una aplicació inadequada d'un estat d'alarma, en especial la limitació del dret a l'educació, llibertat de circulació, reunió, llibertat sindical, vaga i els altres esmentats, una limitació que hagués estat més pròpia en un estat d'excepció. Tanmateix, bona part de les mesures restrictives dels drets i llibertats, estarien dins la supeditació proporcionada a la protecció d'altres drets constitucionalment protegits com són el dret a la vida i a la salut pública, que s'anteposen als que es creuen vulnerats.

Segona.- Amb la Llei 10/2021, de 9 de juliol, del treball a distància, es regula als treballadors que desenvolupin treball a distància que tindran els mateixos drets que les persones treballadores presencials pel que fa a la retribució, temps de treball, discriminació, assetjament sexual i conciliació i adaptació a l'art. 34.8 de l'ET (vida personal i familiar). Amb tot, cal dir que aquesta nova llei vigent, no és aplicable als treballadors de les administracions públiques ni al seu personal laboral al servei d'aquestes administracions.

Tercera.- El teletreball i el treball a distància són dos termes que no s'han de confondre. El teletreball és una subespècie del treball a distància. Tant el teletreball com la teleeducació són una activitat realitzada fora del lloc habitual i requereixen de les xarxes de comunicacions i eines informàtiques adequades.

Quarta.- El teletreball, a primera vista compta amb avantatges, però no tots els sectors i professions poden permetre-s'ho. La flexibilitat, l'estalvi de temps i diners, reducció de la contaminació i l'absentisme laboral; són alguns dels avantatges que fan atractiu aquest model de treball.

Cinquena.- La teleeducació va augmentant cada vegada més gràcies a l'accés de la informació, personalització de l'aprenentatge, actualització contínua del contingut, horaris flexibles, conciliació, etc. Aquesta modalitat de capacitar a distància que utilitza les TIC, també presenta una sèrie de desavantatges com la manca de contacte humà, la falta de desinformació, requeriment de molta disciplina i organització.

Sisena.- Els riscos laborals derivats del teletreball sovint no són visibles i tampoc fàcils de detectar a curt termini. La fatiga visual, els trastorns musculoesquelètics, els psicosocials, són alguns dels més usuals i afecten tant la salut com la vida personal del treballador.

Setena.- La urgència de la pandèmia i la manca de regulació concreta del teletreball en el món universitari va fer que el professorat s'incorporés de sobte en un nou entorn laboral que no sempre podia reunir les condicions de seguretat i de salut com les que

tenia en l'empresa (universitat). La imperiosa necessitat no va donar temps a preveure la formació i adequació dels llocs de treball domiciliaris als riscos laborals i de salut, cosa que va posar en risc al professorat.

Vuitena.- La pandèmia va reorganitzar les classes de forma no presencial i no es va donar cap informació sobre els possibles riscos laborals que podria comportar la teleeducació. Cadascun, amb les seves condicions físiques del lloc de treball des d'on va seguir les classes, es va adaptar com va poder amb els seus mitjans materials que disposava, que no sempre van ser els adients per preservar la salut i els riscos laborals per aguantar tota una jornada de classes *on line*. Per altra banda, hi ha els riscos psicosocials de manca de comunicació i el consegüent aïllament que afegit a l'angoixa de quantitat de matèria i dificultat de plantejar dubtes, podia haver comportat problemes de salut mental depressiu.

BIBLIOGRAFIA

DOCTRINA

ÁLVAREZ, V. (2021), Normativa habilitante para dictar medidas sanitarias generales limitativas de derechos fundamentales a la jurisprudencia del Tribunal Supremo. Foro de Investigación en Ciencias Sociales y Jurídicas.(CSYJ). Disponible en <https://forocsyj.com/2021/06/08/la-normativa-habilitante-para-dictar-medidas-sanitarias-generales-limitativas-de-derechos-fundamentales-en-la-jurisprudencia-del-tribunal-supremo/> [Data de consulta 01/02/2022].

APARICIO, M.A (Coord.) (2016), Manual de Derecho Constitucional, Atelier, Barcelona, pàg. 724-725.

AZPITARTE, M. (2021).Coronavirus y derecho constitucional. Crónica política y legislativa del año 2020. Revista española de derecho constitucional, ISSN 0211-5743, Año nº 41, Nº 121, págs. 105-138. Disponible en: <file:///C:/Users/39645237-E/Downloads/Dialnet-CoronavirusYDerechoConstitucionalCronicaPoliticaYL-7890581.pdf> [Data de consulta 01/02/2022]

HUIDOBRO, J.M. (2020), Teletrabajo i teleeducación en tiempos de crisis, CEDRO, págs. 1-2 Disponible en https://www.acta.es/medios/articulos/cultura_y_sociedad/072001.pdf. [Data de consulta 07/07/2022]

ROJO, E. (2020), ¿Puede un profesor universitario pedir impartir la docencia on line cuando debe impartirla presencialmente? Unas notas a propósito de la sentencia del Juzgado de lo Social núm. 1 de Ourense de 5 de octubre de 2020. Disponible en <http://www.eduardorojotorrecilla.es/2020/10/puede-un-profesor-universitario-pedir.html> [Data de consulta 07/12/2021].

INSTITUTO NACIONAL DE LA SEGURIDAD Y SALUD EN EL TRABAJO. El efecto sobre la salud de los riesgos psicosociales en el trabajo: una visión general. Disponible en <https://www.insst.es/documents/94886/538970/El+efecto+sobre+la+salud+de+los+riesgos+psicosociales+en+el+trabajo+una+visi%C3%B3n+general.pdf/7b79def3-88be-4653-8b0e-7518ef66f518>

CONVENIS I TRACTATS INTERNACIONALS

Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea. Diario Oficial de las Comunidades Europeas 18.12.2000 (2000/C 364/01). Niza 2000. Disponible en https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_es.pdf [Data de consulta, 19/01/2022]

Constitución de la Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura (UNESCO), 1945, Disponible, http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=15244%26URL_DO=DO_TOPIC%26URL_SECTION=201.html [Data de consulta, 19/01/2022].

Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals, 16 de desembre de 1966. Disponible en <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights> [Data de consulta 28/10/2021].

Constitució Espanyola, BOE» núm. 311, de 29 de diciembre de 1978, páginas 29313 a 29424. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1978-31229> [Data de consulta, 24/01/2022].

Constitució Republicana de 1931(Gaceta de Madrid, 10 de diciembre de 1931, núm 344, págs.1578-1588. Disponible en <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1931/344/A01578-01588.pdf> [Data de consulta, 24/01/2022]

Convención relativa a la Lucha contra las Discriminaciones en la Esfera de la Enseñanza 1960, UNESCO, Disponible en, http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [Data de consulta, 19/1/2022]

Convención relativa a la lucha contra las discriminaciones en la esfera de la enseñanza, adoptada el 14 de diciembre de 1960 por la Conferencia General de la Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura. BOE» núm. 262, de 1 de noviembre de 1969, páginas 17070 a 17072. Disponible en https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1969-1269 [Data de consulta 26/01/2022].

Convenio Europeo de Derechos Humanos. Modificado por los protocolos, núm. 11,14 i 15, completado por el Protocolo adicional i los Protocolos núms. 4, 6, 7, 12, 13 y 16. Disponible en, https://www.echr.coe.int/documents/convention_spa.pdf [Data de consulta, 19/01/2022]

Declaració Universal dels Drets Humans,de 10 de desembre de1948 (RESOLUCIÓ 217 A(III)). Disponible en [https://undocs.org/es/A/RES/217\(III\)](https://undocs.org/es/A/RES/217(III)) [Data de consulta, 17/01/2022] i en <https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights> [Data de consulta, 17/01/2022].

Instrumento de Ratificación de España del Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales, hecho en Nueva York el 19 de diciembre de 1966. BOE» núm. 103, de 30 de abril de 1977, páginas 9343 a 9347 . Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-10734> [Data de consulta, 17/01/2022].

Instrumento de Ratificación de España del Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos, hecho en Nueva York el 19 de diciembre de 1966. BOE núm. 103, de 30 de abril de 1977, páginas 9337 a 9343 Disponible en: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-10733> [Data de consulta, 17/01/2022].

Tratado de Funcionamiento de la Unión Europea, Roma, 25 de marzo de 1957. Disponible en: (<https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00047-00199.pdf>) [Data de consulta: 19/01/2022].

TRIBUNAL EUROPEU DE DRETS HUMANS. Reglament de Procediment del TEDH. 1 d'agosts de 2018. Disponible en https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_SPA.pdf [Data de consulta, 19/01/2022].

LEGISLACIÓ

Llei orgànica 4/1981, reguladora dels estats d'alarma, excepció i setge. BOE núm. 134, de 5 de junio de 1981, páginas 12541 a 12543. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1981-12774> [Data de consulta 28/01/2022].

Ley Orgánica 3/1986, de 14 de abril, “de Medidas Especiales en Materia de Salud Pública” (BOE, núm. 102, de 29 de abril de 1986, páginas 15207 a 15207). Disponible en <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1986-10498> [Data de consulta 30/01/2022].

Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero sobre los derechos i llibertades de los extranjeros en España, BOE» núm. 10, de 12 de enero de 2000, páginas 1139 a 1150. Disponible en: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2000-544> [Data de consulta, 26/01/2002].

Ley 31/1995, de 8 de noviembre, de prevención de Riesgos Laborales, BOE núm. 269, de 10 de noviembre de 1995, páginas 32590 a 32611. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-24292> [Data de consulta 15/05/2022].

Ley 33/2011, de 4 de octubre, General de Salud Pública, BOE núm. 240, de 5 de octubre de 2011, páginas 104593 a 104626. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-15623> [Data de consulta 15/05/2022].

Ley 3/2020, de 18 de septiembre, de medidas procesales y organizativas para hacer frente al Covid-19 en el ámbito de la Administración de Justicia”(BOE» núm. 250, de 19 de septiembre de 2020, páginas 79102 a 79126. Disponible en

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2020-10923> [Data de consulta 30/01/2022].

Real Decreto 1791/2010, de 30 de diciembre, por el que se aprueba el Estatuto del Estudiante Universitario, BOE núm. 318, de 31 de diciembre de 2010, páginas 109353 a 109380. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2010-20147> [Data de consulta 07/07/2022].

Real Decreto Legislativo 2/2015, de 23 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores. BOE» núm. 255, de 24 de octubre de 2015, páginas 100224 a 100308. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-11430> [Data de consulta 20/05/2022].

Real Decreto Legislativo 8/2015, de 30 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social. BOE núm. 261, de 31 de octubre de 2015, páginas 103291 a 103519. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-11724> [Data de consulta 15/05/2022].

Real Decreto-ley 28/2020, de 22 de septiembre, de trabajo a distancia. BOE núm. 253, de 23 de septiembre de 2020, páginas 79929 a 79971. Disponible en https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2020-11043 [Data de consulta 15/05/2022].

Real Decreto 463/2020, de 14 de març, pel que es declarava l'estat d'alarma per gestionar la situació de crisi sanitària ocasionada per la COVID-19 (BOE núm. 67, de 14 de marzo de 2020, páginas 25390 a 25400. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2020-3692> [Data de consulta 30/01/2022].

Recomendaciones de 10 de junio de 2020 del Ministerio de Universidades a la comunidad universitaria para adaptar el curso universitario 2020-2021 a una presencialidad adaptada y medidas de actuación de las universidades ante casos de covid-19. Disponible en https://www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/ccayes/alertasActual/nCov/documentos/Medidas_centros_universitarios_Curso_2020_2021_31.08.20.pdf [Data de consulta 30/01/2022].

Ley 10/2021, de 9 de julio, de Trabajo a distancia. BOE núm. 164, de 10 de julio de 2021, pàgs. 82540 a 82583. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2021-11472> [Data de consulta 24/04/2022].

LEGISLACIÓ DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Llei 13/2008, del 5 de novembre, de la presidència de la Generalitat i del Govern, DOGC núm. 5256, del 12 de novembre de 2008. Disponible en <https://www.parlament.cat/document/cataleg/48023.pdf> [Data de consulta 30/01/2022].

Llei 18/2009, del 22 d'octubre, de salut pública, en el seu article 55 es referia a la Intervenció administrativa en protecció de la salut i prevenció de la malaltia (DOGC, núm. 5495, del 30 d'octubre de 2009). Disponible en <https://www.parlament.cat/document/cataleg/47989.pdf> [Data de consulta 30/01/2022].

Decret 77/2020, de 4 d'agost, pel qual es regula la prestació de serveis en la modalitat de teletreball per al personal al servei de l'Administració de la Generalitat de Catalunya i els seus organismes autònoms. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya Núm. 8195-6.8.2020 (CVE-DOGC-A-20217075-202). Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=879776> [Data de consulta 15/05/2022].

Decret Llei 27/2020, de 13 de juliol, de modificació de la Llei 18/2009, de 22 d'octubre, de salut pública, i d'adopció de mesures urgents per fer front al risc de brots de la COVID-19, DOGC núm. 8176 - 14.7.2020, pàgs. 1-8. Disponible en <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8176/1804571.pdf> [Data de consulta 30/01/2022].

Resolució SLT /719/2020, de 12 de març, per la qual s'adopten mesures addicionals per a la prevenció i el control de la infecció pel SARS-CoV-2. DOGC núm. 8083A, de 12 de març de 2020, pàg.2. Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=870552> [Data de consulta 30/01/2022].

Resolució SLT/2620/2020, de 25 d'octubre, per la qual s'adopten mesures de salut pública, de restricció de la mobilitat nocturna, per a la contenció del brot epidèmic de la pandèmia de COVID-19 al territori de Catalunya, DOGC núm. 8254, 25.10, 2020. Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=884771> [Data de consulta 30/01/2022].

Resolució SLT/3268/2020, de 12 de desembre, per la qual es prorroguen i es modifiquen les mesures en matèria de salut pública per a la contenció del brot epidèmic de la pandèmia de COVID-19 al territori de Catalunya, DOGC, núm. 8293 - 12.12.2020, pàgs. 3 i 9. Disponible en <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=888791> [Data de consulta 30/01/2022].

Resolució SLT /1392/2021, de 7 de maig, per la que es prorroguen i es modifiquen les mesures en matèria de salut pública per a la contenció del brot epidèmic de la pandèmia del COVID-19 en el territori de Catalunya, Disponible en

<https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=900211> [Data d consulta 30/01/2022].

NORMATIVA URV

Resolució de la rectora de la universitat (URV), de 15 de març de 2020 en relació amb el coronavirus (COVID-19). Suspensió de les classes Disponible en: <https://www.urv.cat/media/upload/arxiu/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-rectora-coronavirus.pdf> [Data de consulta. 01/02/2022].

Resolució de la rectora de la Universitat Rovira i Virgili, de 28 de maig, per la qual es modifiquen instruccions referents a les pràctiques en empreses dictades durant l'estat d'alarma a conseqüència del coronavirus (COVID-19). Disponible en: <https://www.urv.cat/media/upload/arxiu/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-rectora-practiques-empreses.pdf> [Data de consulta 07/12/2021]

Modificació de la RESOLUCIÓ de 18 de juny de la rectora de la Universitat Rovira i Virgili sobre la represa gradual de les activitats en els centres i instal·lacions de la URV i la FURV per finalitzar el curs 2019-2020. Disponible en: <https://www.urv.cat/media/upload/arxiu/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-represa-activitats-presencials.pdf> [Data de consulta 02/02/2022].

Acord Marc teletreball de les Universitats Públiques de Catalunya, de 16 de juny de 2021. Disponible en http://www.ub.edu/ce-pas/docs/doc_norm/Document%20ACORD%20de%20Teletreball%20UUPP%20de%20Catalunya%20Versi%C3%B3_signat.pdf [Data de consulta 02/05/2022].

Comunicat de la rectora de la URV, de 3 d'abril, sobre les mesures d'avaluació del curs 2019-20. Disponible en: <https://www.urv.cat/media/upload/arxiu/gabinet-comunicacio/coronavirus/comunicat-rectora-avaluacio-curs.pdf> [Data de consulta 01/02/2022].

RESOLUCIÓ de 30 de juny de la rectora de la Universitat Rovira i Virgili (URV) relativa a les activitats de docència als centres i instal·lacions de la URV i la Fundació URV (FURV) previstes durant el curs 2020-21. Disponible en: <https://www.urv.cat/media/upload/arxiu/gabinet-comunicacio/coronavirus/resolucio-docencia-curs-2020-21.pdf> [Data de consulta 01/02/2022].

JURISPRUDÈNCIA

STEDH, de 23 de juliol de 1968, relativa a determinats aspectos del règim lingüístic de l'ensenyament a Bèlgica. Demandas núms. 1474/1962, 1677/1962 y 1691/1962. Disponible en : <https://vlex.com.pe/vid/23-determinados-aspectos-regimen-belgica-365669854> [Data de consulta 26/01/2022].

Sentència del Tribunal Constitucional 236/2007, 7 de novembre de 2007 . BOE núm. 295, de 10 de diciembre de 2007, págs. 83. Disponible en : <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-T-2007-21162> [Data de consulta, 26/01/2022].

Sentència del Tribunal Constitucional 148/2021, de 14 de juliol de 2021, del Recurs d'inconstitucionalitat. Disponible en https://www.tribunalconstitucional.es/NotasDePrensaDocumentos/NP_2021_074/2020-2054STC.pdf [Data de consulta 03/02/2022].

Sentència del Tribunal Constitucional 183/2021, de 27 d'octubre. Disponible en <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/26843> [Data de consulta 03/02/2022].

Sentencia del Tribunal Constitucional 83/2016, de 28 de abril de 2016, BOE núm. 131, de 31 de mayo de 2016, páginas 35848 a 35871. Disponible en <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2016-5195> [Data de consulta 28/01/2022].

Autoritzacions del TSJC per aplicar les restriccions de les Resolucions de la Gencat: ratificació/autorització judicial de les mesures sanitàries generals que afectes a drets fonamentals en base a l'art. 117.4 de la Constitució. Procedimiento de autorización judicial de medidas COVID-19 número 572/21. Solicitante: Generalitat de Catalunya Interlocutòria Disponible en: file:///C:/Users/helyoussoufi/Documents/ATSJ_CAT_984_2021.pdf [Data de consulta 01/02/2022]

Interlocutòria del TSJC en data 7 de maig de 2021 que autoritza la sol·licitud presentada per la Generalitat de Catalunya en Recurso SALA TSJ 1595/2021 - Recurso ordinario núm.: 195/2021) referent a la RESOLUCIÓ SLT/1392/2021, de 7 de maig pel que es prorroguen i es modifiquen les mesures en matèria de salut pública. Disponible en: <file:///C:/Users/helyoussoufi/Documents/CAST-RESOLUCION-SLT13922021-de-7-de-mayo.pdf> [Data de consulta 08/12/2021]